

Zagreb dok ga još ni bilo - prije 1094.

Gregl, Zoran; Jandrić, Nenad; Kovačić, Željko; Domiter, Ozren

Other document types / Ostale vrste dokumenata

Publication year / Godina izdavanja: **2018**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:300:619677>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-13**

Repository / Repozitorij:

[AMZdepo - Repository of the Archaeological
Museum in Zagreb](#)

**ZAGREB DOK GA JOŠ NI BILO
PRIJE 1094.**

**ZAGREB BEFORE ZAGREB
PRIOR TO 1094**

In memoriam Zoran,
qui nos ad hoc mirabile et nobis
carum consilium instituit.

*U spomen na Zorana
koji nas je uveo u ovaj neobičan i
drag nam projekt.*

Neno i Željko

Felicijanova isprava

Riznica zagrebačke katedrale , D 1, od 6. svibnja 1034. godine
Foto: Miljenko Gregl

Na naslovnoj stranici kataloga kao i u ostalim vizualnim elementima akcije Zagreb dok ga još ni bilo- prije 1094. godine – pozivnica, plakati, jumbo-plakat - kao podlogu s razlogom koristimo Felicijanovu ispravu - svojevrsni rodni list Grada Zagreba – koja je ujedno i gornja vremenska granica našega projekta.

Dopuštenje za to dobili smo od Zagrebačke nadbiskupije, Nadbiskupskog duhovnog stola kojem zahvaljujemo na sjajnoj suradnji.

Felician's Decree

Zagreb cathedral treasury, D 1, 6th May 1034
Photo: Miljenko Gregl

The use of Felician's Decree as a background of this catalogue's front page, as well as its use in other visual elements of "Zagreb before Zagreb - prior to 1094" such as invitations and posters, is very much deliberate; in a way, the Felician's Decree represents Zagreb's birth certificate, and sets the upper time limit of our project.

We were granted permission to use Felician's Decree from the Nadbiskupski duhovni stol, a central administrative and advisory body of the Archdiocese of Zagreb, to whom we are grateful for an excellent cooperation.

**ZAGREB BEFORE ZAGREB
PRIOR TO 1094**

amz
arheološki
muzej
u zagrebu
archaeological
museum
in zagreb

Zagreb, lipanj 2018.

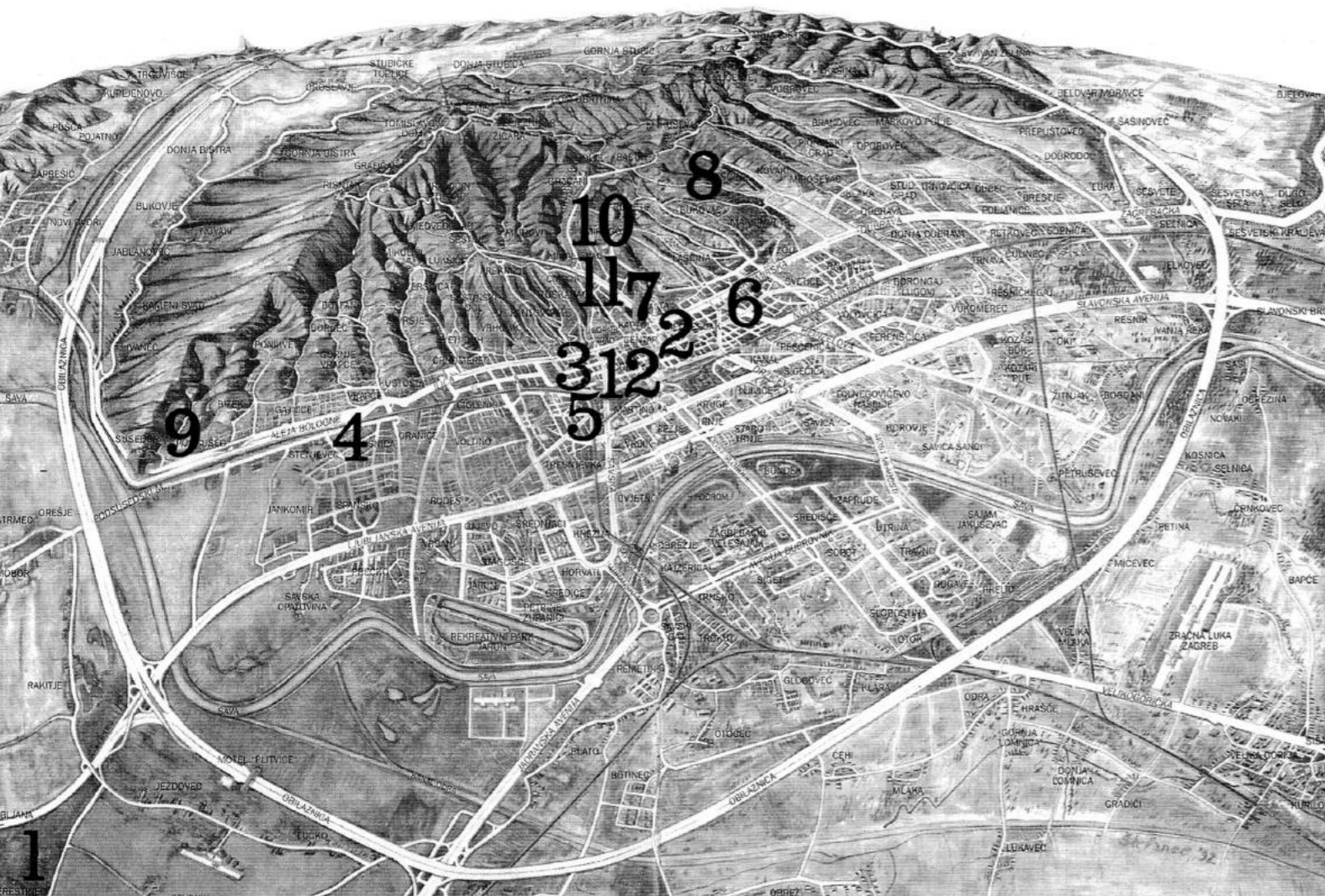
SADRŽAJ CONTENTS

realizirano:

1. **KERESTINEC** – nadgrobnji spomenik Poncija
2. **PETRINJSKA ULICA** – mramorna glava Rimljanina
3. **FRANKOPANSKA ULICA** – kost kuka mamuta
4. **STENJEVEC** - župna crkva – ploča
5. **KRIŽANJE SAVSKE I VUKOVARSKE** – ploča s reljefom
6. **BANJAVČIĆEVA ULICA** – brončani kipić boga Jupitera
7. **KAPTOL** – nadgrobnji spomenik Akonije Salvije
8. **GORNJI BUKOVEC** – krunište stele
9. **PODSUSED** – kostur kita
10. **MIROGOJSKA CESTA** – ranokršćanska svjetiljka
11. **PARK RIBNJAK** – nadgrobnji spomenik Egnatuleja Florentina
12. **TRG BANA J. JELAČIĆA** – novac rimskog cara Dioklecijana

realized:

1. **KERESTINEC** – Pontius tombstone
2. **PETRINJSKA STREET** – marble head of a Roman man
3. **FRANKOPANSKA STREET** – mammoth hip bone
4. **STENJEVEC** – parish church – a tablet
5. **SAVSKA AND VUKOVARSKA CROSSROADS** – tablet with a relief
6. **BANJAVČIĆEVA STREET** – bronze statue of Jupiter
7. **KAPTOL** – tombstone of Aconia Salvia
8. **GORNJI BUKOVAC** – tombstone crenellation
9. **PODSUSED** – whale skeleton
10. **MIROGOJSKA STREET** – early Christian oil lamp
11. **RIBNJAK PARK** – tombstone of Egnatuleius Florentinus
12. **JELAČIĆ SQUARE** - emperor Diocletianus coin

PREDGOVOR	7	FOREWORD
ZAGREB DOK GA JOŠ NI BILO - PRIJE 1094. ili kratka povijest postavljanja spomenika	8	ZAGREB BEFORE ZAGREB - PRIOR TO 1094 A short history of erected monuments
ZAGREB: TRAGOVI VREMENA U PROSTORU	12	ZAGREB: REMNANTS OF TIME IN SPACE
ČUVARI MEMORIJE U PROSTORU	14	GUARDIANS OF MEMORY IN SPACE
ZAGREB DOK GA JOŠ NI BILO S KAMERAAMA DOK IH JOŠ NIJE BILO	16	ZAGREB BEFORE ZAGREB WITH CAMERA BEFORE CAMERA
PONCIJE U KERESTINCU	18	PONTIUS IN KERESTINEC
RIMLJANIN U PETRINJSKOJ	22	THE ROMAN CITIZEN IN PETRINJSKA STREET
MAMUT U FRANKOPANSKOJ	26	THE MAMMOTH IN FRANKOPANSKA STREET
NEKROPOLE U STENJEVCU - ŽUPNA CRKVA	30	NECROPOLIS IN STENJEVEC - PARISH CHURCH
GROBOVI NA KRIŽANJU SAVSKE I VUKOVARSKE	33	GRAVES ON THE INTERSECTION OF SAVSKA AND VUKOVARSKA STREETS
JUPITER U BANJAVČIĆEVOJ	37	JUPITER IN BANJAVČIĆEVA STREET
AKONIJA SALVIJA NA KAPTOLU	41	ACONIA SALVIA ON KAPTOL
KRUNIŠTE STELE - GORNJI BUKOVEC	45	THE CROWN OF A TOMBSTONE - GORNJI BUKOVEC
KIT U PODSUSEDU „ZAGREBAČKI KIT“	48	THE WHALE IN PODSUSED “The Zagreb Whale”
LAMPICA NA MIROGOJSKOJ CESTI	54	THE LAMP ON MIROGOJSKA ROAD
EGNATULEJ FLORENTIN U PARKU RIBNJAK	58	EGNATULEIO FLORENTINUS IN THE RIBNJAK PARK
DIOKLECIJAN NA TRGU BANA JELAČIĆA	62	DIOCLETIAN AT THE BAN JELAČIĆ SQUARE
PROJEKTI U PRIPREMI	66	PROJECTS IN PREPARATION
STALNI POSTAV AKCIJE U PIVNICI ZLATNI MEDO	73	PERMANENT EXHIBITION AT THE BREWERY AND PUB ZLATNI MEDO
BIOGRAFIJE AUTORA	74	BIOGRAPHIES OF THE AUTORS
BIBLIOGRAFIJA	76	BIBLIOGRAPHY
LITERATURA	78	REFERENCES

PREGOVOR

Sve uvijek počinje idejom. A ideja o kojoj je ovdje riječ, toliko je jednostavna, koliko i lijepa. Nije mnogo vremena proteklo, tek četvrt stoljeća, pa neka je i koja godina povrh toga, otkako su se trojica zaljubljenika u Zagreb dosjetila radosti da svojim znanjem i htijenjem uljepšaju njegovo lice. Ako i počinje kao vic – što se dobije kada se spoje dva arheologa i arhitekt? – u slučaju akcije *Zagreb dok ga još ni bilo – prije 1094. godine* rezultat nije nikakva šala, pa sve ako nam i tjera širok osmijeh na lice.

Još od prve zgrade i postavljanja kopije nadgrobno spomenika Poncija u središtu današnjeg Kerestince koju je realizirao Zoran Gregl, do realizacije spomenika Rimljanina u Petrinjskoj kada se u projekt uključuju Nenad Jandrić i Željko Kovačić, autori jasno iskazuju svoj naum da suptilnim i promišljenim intervencijama unesu u tkivo grada nenametljive, no vrijedne, ranije nepoznate značenjske slojeve koji će Zagrepčanima i njihovim gostima proširiti vidike i produbiti spoznaje o okolnostima i tijeku života na prostoru našega grada. Dvadeset i osam godina i dvanaest spomenika kasnije, zahvaljujući njima Zagreb je bogatiji i ljepši, a šetnjom kroz grad i vama se otvara prozor u taj svijet.

Sredina 2018. godine na neko je vrijeme unijela novu dinamiku u mogućnosti upoznavanja Zagreba iz onog davnog doba dok mu se još nije ni naziralo traga, objedinjavanjem svih aktivnosti i spomenika na retrospektivnoj izložbi na mjestu na kojem je sve počelo, u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Umjesto šetnje gradom, u ponudi je šetnja kroz muzej, no protagonisti i zaplet su isti; nema smisla ovdje otkrivati sve, ali neka se znade da se našlo ponešto za svačiji ukus: od ljubavi i smrti, preko svjetovnog i duhovnog, do kršćanskog i poganskog. Ima tu božanstava, ali i običnih smrtnika, a da ne ostane sve isključivo na ljudskoj vrsti u zaplet su uvršteni i nešto veći igrači iz istog razreda. No, dovoljno smo rekli – prepuštamo vama da otkrijete o kome i čemu je riječ!

Jedan od osobnijih detalja vezanih uz izložbu tiče se jedne, manje vesele okolnosti: činjenice da u njezinoj pripremi i otvaranju ne sudjeluje začetnik cijele ideje, dugogodišnji djelatnik Arheološkog muzeja u Zagrebu, dr. sc. Zoran Gregl. Ovom izložbom, mi, njegovi kolege i prijatelji, prisjećamo se njega i njegova djela. I radujemo se što nam je ostavio niz podsjetnika koje je rasuo po svom rodnom i voljenom gradu, baveći se vremenom kad ga još ni bilo, da nas podsjeća na njega u vrijeme kada ni on više nije s nama.

Sanjin Mihelić
Ravnatelj
Arheološki muzej u Zagrebu

FOREWORD

Everything always starts with an idea, and the idea presented here is as simple as it is beautiful. Not a lot of time has passed, merely a quarter of a century, perhaps a year or two more, since three men, devotees of Zagreb, came up with the joyful idea of making the city even more beautiful through their knowledge and volition. If it does indeed start out as a joke – what happens when two archaeologists and an architect meet? – in the case of the Zagreb before Zagreb - the city before 1094 project, the results are certainly not funny, even if they do bring a smile to our faces.

From the first event and the displaying of a copy of Ponius' tombstone in the centre of the then Kerestinec, carried out by Zoran Gregl, to the revealing of the monument of a Roman citizen in Petrinjska Street, when Nenad Jandrić and Željko Kovačić joined the project, the authors clearly showed their intention to add unobtrusive, but valuable and previously unknown layers of meaning to the fiber of the city through subtle and thought-out interventions, so that the citizens of Zagreb and their guests could broaden their views and deepen their insight into the circumstances and the way of life on the territory of our city. Twenty eight years and twelve monuments later, making Zagreb richer and more beautiful, the window into this world is now open to anyone who takes a stroll through the city.

The middle of 2018 brings, at least for a while, a new dynamic in the possible ways to get to know Zagreb from the times when no traces of it yet existed, through a combination of all activities and monuments displayed at a retrospective exhibition held at the place where it all started, at the Archaeological Museum in Zagreb. Instead of walking through the city, we offer a walk through the Museum that includes the same protagonists and plot. Revealing everything here serves no purpose, but it should be said that there is something to satisfy every taste: love and death, the profane and the spiritual, the Christian and the pagan. There are deities, as well as mere mortals, and, so as to not stop with humankind only, the plot includes somewhat bigger players from the same field. However, enough has been said – we leave it to you to discover who and what!

One of the more personal details pertaining to the exhibition concerns a much less happy circumstance: the fact that its preparation and opening will not be witnessed by the creator of the idea, a long-term employee of the Archaeological Museum in Zagreb, Zoran Gregl, PhD. Through this exhibition, we, his colleagues and friends, remember him and his work. We are happy that he left us with a series of reminders that he spread all over his birthplace, his beloved city, and that refer to times when it had not yet existed, so that they could remind us of him at a time that he is no longer with us.

Sanjin Mihelić
Director
Archaeological Museum in Zagreb

ZAGREB DOK GA JOŠ NI BILO - PRIJE 1094.

ili kratka povijest postavljanja spomenika

Godine 1990. započele su pripreme za proslavu 900-te obljetnice osnutka zagrebačke biskupije (1094. godine) što se ujedno slavi i kao “rođendan” Zagreba. U tom se trenutku pojavila zamisao da osim velike izložbe na kojoj bi bio prikazan najznačajniji arheološki materijal od paleolitika do 11. st. budu obilježeni i najvažniji arheološki i paleontološki lokaliteti na području grada i to tako da se naprave kopije predmeta koji su pronađeni na tom mjestu, a originali se čuvaju u Arheološkom i Hrvatskom prirodoslovnom muzeju. Tako je napravljena svojevrsna inverzija tj. umjesto da posjetilac odlazi u muzej gdje u vitrini može vidjeti određeni eksponat, vjerna kopija tog predmeta čeka ga u svakodnevnom životu - na ulici, u izlogu ili u kazalištu. Dokazano je da Zagreb kao grad nema kontinuitet urbanog života od antike, kao što je slučaj s mnogobrojnim dalmatinskim gradovima, ali postoji kontinuitet života koji je rezultirao osnutkom grada u ranome srednjem vijeku. Poznato je da se biskupije ne smiju osnivati u nenaseljenim ili slabo naseljenim regijama pa nam već taj podatak, uz obilje arheološke građe iz starijih razdoblja, jasno govori da je tu naselje postojalo i prije 1094. godine. I u tome leži osnovni razlog za uključivanje arheologije.

Naša je priča započela u listopadu 1990. godine u središtu Kerestince, maloga mjesta na periferiji Zagreba (danas se Kerestinec nalazi u okviru grada Sveta Nedelja), u kojemu je postavljena kopija rimskodobne stele Poncija iz 3. st. poslije Krista. O uspješnosti projekta najrečitije govori reakcija domicilnog stanovništva koje je dotad neugledno križanje u centru naselja preuredilo u trg i službeno ga prema Rimljaninu Ponciju, čiji se spomenik ondje nalazi, imenovalo Rimskim trgom. Godine 2016. na istoimenom trgu, nedaleko od mjesta prvog postavljanja spomenika koji je uništen u prometnoj nesreći, postavljena je i svečano otkrivena nova replika spomenika.

Sljedeća četiri spomenika realizirana su tijekom 1992. godine: najprije je to bio “Rimljanin u Petrinjskoj ulici”, a potom i “Mamut u Frankopanskoj ulici”. Iznenadjenje je bilo veliko jer prosječni stanovnik Zagreba na spomen antike ili Rimskoga Carstva najprije pomisli na pulsku arenu, Dioklecijanovu palaču u Splitu, ili forum u Zadru, a ni ne pomisli da su arheolozi na širem zagrebačkom području registrirali više od 120 rimskodobnih nalazišta.

Jedan takav lokalitet udaljen je pedesetak metara od Trga bana Josipa Jelačića u Petrinjskoj 3 – mramorna glava bradatog muškarca iz 3. st. poslije Krista. Realna je opcija da se tu riječ o prikazu jednoga od rimskih careva iz toga razdoblja.

U Frankopanskoj, na mjestu gdje se danas nalazi Gradsko dramsko kazalište Gavella, pronađena je kost kuka vunastog mamuta i odmah nakon postavljanja odljeva (original se čuva u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju) mala kazališna scena dobila je novo ime – Scena Mamut.

Treće obilježje iz te godine uzidano je u cinktor crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Stenjevcu. Riječ je o mramornoj ploči na kojoj je uklesan tekst koji upozorava na postojanje rimskodobnog naselja i starohrvatskog groblja na tom mjestu. Budući da je stenjevečka crkva proštenjarska, ploča je otkrivena na blagdan Velike Gospe i od svih otkrivanja spomenika ovo je bilo najmnogoljudnije – nazočilo je više tisuća vjernika!

Neposredno pred početak 2. svjetskog rata, 1940. godine, na križanju Savske i Varaždinske ceste - danas Ulice grada Vukovara – prigodom iskopa zemlje za temelj zgrade u kojoj se trenutačno nalazi pivnica „Zlatni medo” pronađena su dva rimska paljevinska groba iz 1.-2. st. poslije Krista. Mjesto je obilježeno spomen-pločom s reljefom keramičkog vrča s dvije ručke koji je pronađen u jednom od grobova. Zanimljivo je napomenuti da je obavijest o otkriću grobova u Muzej prosljedio graditelj objekta ing. Mate Crnić i trebalo je proći više od pola stoljeća do svečanog otvaranja obilježja, koje su popratila gotovo sva sredstva javnog priopćavanja, da bi se u njima prepoznao i sam ing. Crnić koji je nakon 54 godine ponovno došao u Arheološki muzej i još jedanput ispričao sve detalje o davnom otkriću.

Banjavčičevu ulicu uredio je 1993. godine brončani kipić rimskog boga Jupitera iz 3. stoljeća čiji je original pronađen između dva svjetska rata, ali je ostao u privatnom vlasništvu te je u međuvremenu zagubljen i nikad nije dospio u muzej tako da je ova kopija napravljena na osnovi sačuvanog opisa i fotografije čiji je autor akademski kipar Đorđe Jandrić. Zanimljivo je napomenuti da je i kopija bila triput ukradena, tako da je Jupiter četiri puta nestao iz Banjavčičeve, no replika se uvijek vraćala na svoje mjesto. S obzirom na to da je u međuvremenu opet “nestao”, slijedi postavljanje nove replike.

Vrlo je intrigantan natpis s jednoga rimskodobnog nadgrobnog spomenika iz 1. st. poslije Krista; postavljen je na sjevernoj kaptolskoj kuli ispred Katedrale, a na njemu Gaj Julije Paterno spominje svoju Salviju kao suprugu kakvih je rijetko. Spomenik je postavljen 1994. godine, a original se čuva u Arheološkom muzeju.

Od svih lokaliteta samo je jedan obilježen originalnim spomenikom – kruništem rimske stele iz 2.-3. st. poslije Krista, a razlog tome leži u činjenici da je riječ o privatnom vlasništvu obitelji Milčec na Gornjem Bukovcu kbr. 1.

Naš najveći zalogaj svakako je bio tzv. kit u Podsusedu s obzirom na to da je riječ o 6 metara dugačkom kosturu kita izrađenom od inox-čelika. Tim je područjem kit plivao prije 12-tak milijuna godina, a prema mjestu nalaženja u stručnu paleontološku literaturu uveden je kao *Mesocetus agrami* ili “zagrebački kit” pa je tako Zagreb postao jedini kontinentalni grad u Europi po kojemu se imenuje jedan morski sisavac, točnije kit.

ZAGREB BEFORE ZAGREB - PRIOR TO 1094

A short history of erected monuments

The year 1990 marked the beginning of the preparations for the 900th anniversary of Zagreb Diocese (established in 1094, the date taken as the “birthday” of Zagreb). While a large exhibition of the most significant archaeological material from the Palaeolithic times to the 11th century was being set up, the idea came up to mark the most important archaeological and paleontological sites in the Zagreb region. The idea was to put up the copies of the original monuments, kept in the Archaeological Museum in Zagreb and the Croatian Natural History Museums, on their original sites. Visitors, instead of coming to see the exhibits in the museums, would find their faithful copies in their everyday lives – in the streets, a shop window or at the theatre. It has been proved that, unlike numerous Dalmatian towns, Zagreb does not have a continuous urban life originating in Antiquity. Still, there was a continuity of life which resulted in the foundation of a town in the early Middle-Ages. It is a known fact that dioceses may not be established in uninhabited or rarely inhabited areas. This very fact, alongside the rich archaeological material from the early times, indicates that a settlement existed here long before 1094. That is why archaeology was included in this project.

Our story begins in October 1990 in the centre of Kerestinec, a village in the suburbs of Zagreb; a copy of a tombstone portraying Pontius dating from Roman times (3rd century AD) was set up. The success of the project can best be seen from the fact that until then the insignificant crossroad was turned into a square and named The Roman Square by the inhabitants of Kerestinec. In 2016, a ceremony to commemorate the unveiling of a new replica of the monument was held in the vicinity of the original location, after it was destroyed in a traffic accident.

The following four monuments were set up in 1992. The first was “The Roman citizen in Petrinjska Street”, then “The mammoth in Frankopanska Street”. The citizens of Zagreb were greatly surprised because the Antic times are usually associated with the amphitheatre Arena in Pula, Diocletian’s palace in Split or the forum in Zadar. An average citizen is not aware that archaeologists have registered more than 120 Roman sites in the wider Zagreb area. One of those sites is only fifty meters away from the central Zagreb square, in 3 Petrinjska Street – a marble statue of a bearded man’s head, dated to the 3rd century AD. It is assumed that it represents one of the Roman emperors of the time. A hip bone of a woollen mammoth was discovered during the construction of a building which today hosts the Gavella Theatre in Frankopanska Street. Soon after the cast of the hip bone was unveiled (the original is in the Croatian Natural History Museum), Gavella’s small

theatre hall was renamed into “The Mammoth Hall”. The third monument that year was set up in the church of the Assumption of the Virgin Mary in Stenjevec. It is a marble slate with an engraved text which alludes to the existence of a Roman settlement and an Old Croatian graveyard. Being a parish fair church, the slate was unveiled on the Feast of the Assumption holiday and it was the most crowded event since the beginning of the project –more than one thousand parishioners were present! Not long before the outbreak of the Second World War in 1940, two Roman incineration graves from the 1st/2nd century AD were discovered at the crossroads of Savska and Varaždinska Street (today’s Vukovar St.) during the construction of a building. The place was marked with a memorial slate containing a relief of a double handle pottery pitcher which was found in one of the graves. Interestingly, Mate Crnić, the builder who initially informed the authorities about the discovery, was informed about the ceremony from the media and came to The Archaeological Museum 54 years later to speak once again about his long-past discovery.

In 1993, Banjavčičeva Street was decorated with a bronze statue of Jupiter from the 3rd century AD. The original was discovered between the two World Wars but remained in private ownership and never reached the museum. This copy was made according to the preserved description and a photograph. It is interesting to note that the copy was stolen three times, which means that Jupiter disappeared from Banjavčičeva Street four times in total. However, the replica was always returned to its place. Considering that it recently “disappeared” again, a new replica will be placed on the location.

The inscription on a Roman tombstone from the 1st century AD is very interesting. It was put up on the northern tower in front of the Cathedral on Kaptol. The inscription is by Gaius Julius Paternus, and in it he glorifies his wife Salvia. The monument was put up in 1994. The original is in The Archaeological Museum in Zagreb.

Only one of the sites has been marked with the original monument – it was a crenelation of a Roman tombstone from the 2nd to the 3rd century AD. It is in private property of the Milčec family, who live at 1 Gornji Bukovac.

The whale in Podsused has been the biggest challenge of the project: the skeleton was made from stainless steel and measured 6 meters in length. The whale used to swim in that area some 12 million years ago. According to the place of discovery, it was listed in paleontological literature under the name of “Mesocetus agrami” or “the Zagreb whale”, which makes Zagreb the only continental town in Europe which gave its name to a sea mammal.

Najraniji dokaz o kršćanstvu u Zagrebu potječe iz 5. stoljeća i riječ je o brončanoj uljanici u obliku janjeta s Kristovim monogramom, a kako je pronađena na Mirogojskoj cesti, ondje je postavljena i njezina, nešto uvećana, brončana replika.

Na širem području grada dosad je otkriveno desetak rimskodobnih kamenih nadgrobnih spomenika - stela. Vrlo su atraktivne i pogodne za izlaganje na javnim prostorima pa smo ih dosad na tri mjesta predočili javnosti: u Kerstincu, na Kaptolu i Gornjem Bukovcu. Četvrta stela, Egnatuleja Florentina, najpotpunije je sačuvana od svih već izloženih, a na svoje se mjesto vratila u park Ribnjak nakon punih sto i četrdeset godina.

Posljednji spomenik – replika brončanog novčića cara Dioklecijana koji je pronađen 1888. godine prilikom kopanja temelja zgrade posjednika Gavelle na tadašnjem Jelačić-placu – postavljen je 2016. godine.

U okviru projekta „Zagreb dok ga još ni bilo – prije 1094. godine” obilježeno je s 11 replika i 1 originalom dvanaest lokaliteta – od najstrožeg središta grada do njegove periferije. No, to nije bilo sve: gotovo za sve lokalitete otisnute su pozivnice za otvorenje i razglednice, a upriličeno je i više popratnih izložbi – od retrospektive u Galeriji Modulor, koju je otvorio eminentni povjesničar umjetnosti prof. dr. Radovan Ivančević – pa do manjih izložbi tematski vezanih uz pojedine projekte, npr. vezano uz zagrebačkog kita u Muzeju grada Zagreba, Galeriji Idealan grad, dvorani Sutinska vrela u Podsusedu itd. U pivnici „Zlatni Medo”, Savska 56 postavljena je 2007. godine vitrina s prezentacijom akcije.

Još na samom početku akcije, 1991. godine, na Zagrebačkom salonu arhitekture dobivena je prva nagrada u sekciji Prijedlog, no tu se nije stalo – neki projekti su realizirani, novi su u pripremi – i jednom riječju, akcija o arheološkim i paleontološkim spomenicima u Zagrebu ide dalje.

Zoran Gregl

Napomena:

Navedeni tekst nastao je iz pera dr. Zorana Gregla, muzejskog savjetnika u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Izvornu verziju teksta nadopunili su i ažurirali suautori akcije.

Zoranovim preranim odlaskom preko rijeke Stiks u ožujku 2017. godine akcija Zagreb dok ga još ni bilo – prije 1094. godine ostala je bez svog idejnog začetnika i aktivnog člana koji je cijelim svojim bićem živio Zagreb. Ne preostaje nam drugo nego ponoviti njegove obvezujuće riječi

...**akcija o arheološkim i paleontološkim spomenicima u Zagrebu ide dalje!**

The earliest proof of Christianity in Zagreb dates back to the 5th century AD. It is an oil lamp in the shape of a lamb with Christ's initials. Its slightly enlarged replica was unveiled at Mirogojska Street, where it was found.

To date, a dozen of Roman period gravestones, or steles, were found in Zagreb wider city area. They are very attractive and suitable for display in public spaces; so far we presented them to the public in Krestinec, Kaptol and Gornji Bukovac. The Fourth stele, the one of Egnatulio Florentino, is the most preserved and it is back at its place in the Ribnjak Park after one hundred and forty years. The last monument, unveiled in 2016, is a replica of a bronze coin of emperor Diocletian which was found in 1888 during the excavations for the foundation of a building owned by Mr Gavelle on what was Ban Jelačić Square at the time.

The project "Zagreb before Zagreb – prior to 1094" has marked 11 sites with 10 copies and 1 original monument. The sites spread from the very centre of the town to its suburbs. Invitations to all opening ceremonies and picture postcards have been printed. Several accompanying exhibitions have been organized: the retrospective at the Modulor Gallery which was opened by the renowned art history expert, Professor Radovan Ivančević, and several smaller topical exhibitions, e.g. the Zagreb whale project in The Zagreb City Museum, The Ideal Town Gallery, and Sutinska Vrela Hall in Podsused, among others.

At its very start, in 1991, the project was awarded first place at The Zagreb Architecture Salon, in the Proposals section. However, the project has not ended yet. Some projects have been realized, some are in preparation. All in all, our archaeological and paleontological monuments of Zagreb project is still ongoing.

Zoran Gregl

Note:

This text was written by Dr Zoran Gregl, museum advisor at the Archaeological Museum in Zagreb. The integral version of the text has been supplemented and updated by the initiative's co-authors.

Zoran's premature crossing over the Styx in March 2017 meant that the "Zagreb before Zagreb – prior to 1094" initiative was left without its founder and active member, who lived Zagreb with all his being. There is not much else to say but to repeat his binding words

"...the archaeological and palaeontological monuments in Zagreb initiative continues!"

ZAGREB: TRAGOVI VREMENA U PROSTORU

Sve što čovjek materijalno stvara na neki je način određeno uvjetima prostora i vremena nastanka i stoga postaje svjedokom povijesti. Susret s nekom tvorevinom iz prošlosti, znači ujedno susret i s razdobljem u kojem je nastala. Svima dostupna i uvijek prisutna su djela graditeljstva i kiparstva, kada je riječ o javnim spomenicima i stoga je svaka šetnja gradaom ujedno i svojevrsni vremeplov: iz svakog nam se djela prošlosti obraća njegov projektant i svi oni što su sudjelovali u izvedbi. No, zdanja se pregrađuju i ruše, nova smjenjuju prethodna i tako slika grada čuva samo neke slojeve trajanja.

U Zagrebu, na primjer, na Gradecu ćemo zateći kao najstariju crkvu sv. Marka iz 15. stoljeća, mnogo više kuća i palača iz 18. stoljeća, a najviše iz 19. Na Kaptolu će nas kao najstarija dočekati gotička apsida katedrale iz 13. stoljeća, zatim okrugle renesansne kule kaptolske tvrde iz 16. stoljeća i napokon nadbiskupska palača iz 18. stoljeća, kada je građena i većina kaptolskih kurija. A dobro znamo da su oba brežuljka bila naseljena već u prethistoriji.

Na svakom mjestu gdje zastanemo i na svim putanjama kojima se krećemo postojalo je nešto i ranije, nešto starije. Ako bismo htjeli upotpuniti naš stroj putovanja vremenom, podsjetiti prolaznika i na ono što je bilo prije, a čega više nema, mogli bismo na to upozoriti natpisnom pločom, kao što se to ponekad i radi. Ipak, te ploče su mrtvi i hladni zapisi i nedostaje im ona neposredna životna poruka što je svojim izvornim oblikom prenosi svaki autentični spomenik prošlosti. U vrevi gradskog prometa rijetko ih tko i primjećuje, a kamoli da bi ih čitao.

U nemogućnosti da istodobno, na istome mjestu, uz građevine što traju podignemo spomenik onima što su prethodile, ne moramo se ipak odreći ideje da slojevitije zabilježimo vrijeme u prostoru, no što ga bilježi i "pamti" postojeća arhitektura i javna skulptura. Uz tzv. "nepokretne" spomenike prošlosti, postoje i tzv. "pokretni" spomenici kulture. To, naravno, ne znači da se samostalno kreću, nego da ih sudbina i ljudi premještaju. Tako se događa da neki predmet što je nađen na jednom mjestu, obilježio ga i odredio mu vrijeme i značenje – prehistorijska zemljana posuda, rimski nadgrobni natpis, nakit iz brončanog doba ili bilo koji uporabni predmet iz daleke prošlosti – završi svoje putovanje u skladištu muzeja. A ne bi li bilo prirodnije da bude izložen tamo gdje je nađen i da nas na taj način trajno podsjeća na minulo doba?

Upravo to je bila zamisao Zorana Gregla, Nenada Jandrića i Željka Kovačića, te suradnika Arheološkog muzeja u Zagrebu. Možemo li proći nezainteresirano kad se u Petrinjskoj ulici, koja svojom arhitekturom prvenstveno svjedoči o 19. stoljeću, suočimo s portretom bradatog Rimljanina iz 3. stoljeća (možda čak nekog rimskog cara) ili kad na križanju Savske i Vukovarske ugledamo uzidani glineni vrč za pepeo pokojnika iz 1-2. stoljeća ili kad nas na renesansnoj kaptolskoj kuli dočeka natpis Gaja Julija Paterna što ga je prije 1900 godina postavio na grob svoje supruge "kakvih je malo" ili kad na župnoj crkvi u Stenjevcu podignutoj u 18. stoljeću ugledamo naušnice iz starohrvatskog groba iz 12. stoljeća. Ništa manje neće biti neočekivan susret niti s kosti iz kuka šest metara visokog mamuta izložena u danas sasvim "pitomoj" i civilnoj Frankopanskoj ulici.

Nakon pobuđenog zanimanja, svi ti predmeti, ulomci i ostaci (odnosno njihove uvjerljive kopije), što bi nas u vitrinama muzeja ostavili hladnima, na mjestu gdje su nađeni izazivaju u nama snažan doživljaj povijesnog vremena. I sasvim mali predmet svojim autentičnim oblikom i namjenom što je često već odavno umrla kao i oni što su ga oblikovali i upotrebljavali, dovoljan je da nas kao najsavršeniji stroj za putovanje vremenom prenese stotinama i tisućama godina unazad i potakne na razmišljanje o protjecanju vremena i na pomisao o svima onima što su prije nas živjeli i kretali se ovim prostorima.

Čovjek je povijesno biće i njegova je trajna potreba da se orijentira podjednako u prostoru, kao i u vremenu. Svaki ovakav susret s proteklom vremenom uz pomoć makar i neznatnog predmeta, budi u njemu svijest o kontinuitetu trajanja života u prostoru, kojemu je i sam sudionik i nastavljač. Vjerujemo da će nakon ovih malih poticaja, a ponekad i provokacija, mnogi poželjeti da doznaju nešto više o prošlosti prostora u kojem žive, pa će posegnuti za knjigom ili svratiti u muzej. Na taj će način mali predmet što je "odbjegao" iz muzeja na mjesto otkud potiče, potaknuti ponekoga i "privući" ga u muzej. A svi spomenuti zaključci i rezultati su dovoljni da pozdravimo ovu inicijativu i podupremo akciju, kako bi se razvila u dovoljnoj mjeri da obuhvati ponekom zanimljivošću sve dijelove grada i njegova okružja.

Radovan Ivančević
govor na otvaranju u Galeriji Modulor
Zagreb, 6. svibnja 1998.

ZAGREB: REMNANTS OF TIME IN SPACE

Everything that man creates in material form is in a certain manner determined by the conditions of the location and period of origin, and thus remains a witness of history. To come in contact with some creation from the past simultaneously means to come into contact with the period in which it was made. In terms of public monuments, architectural and sculptural works are available to all and sundry and are constantly present, and thus each stroll through the town is to some extent like getting into a time-machine: from each work of the past, the designer call to us, as do all who took part in the project. Buildings, however, are renovated and demolished, new ones replacing old, and thus the actual image of the city preserves only some layers of continuity.

In Zagreb, for example, in the secular part of the old town called Gradec, the earliest church to be found is St Mark from the 15th century, with many more houses and mansions from the 18th century, and especially from the 19th century. At Kaptol, the once church-owned old town, the earliest architecture to await us is from the Gothic apse of the cathedral, from the 13th century, as well as the circular Renaissance towers of the capitulary fortress from the 16th century, and finally the archiepiscopal palace from the 18th century, when most of the capitulary court was built. And yet it is well known that both hills were settled as far back as the prehistoric period.

At each spot where we halt and on all the paths we take, something existed before, something older. If we wished to supplement our time-travelling machine, and to remind those passing by what had been before and is no longer, we could draw attention to this with an inscribed tablet, as is occasionally the case. These tablets are nonetheless dead and cold records and they lack the immediate human message offered in its original form by every authentic monument of the past. In the antihill of city traffic, rarely does anyone notice them, much less read them.

Given the impossibility that at the same time, at the same place, we could raise a monument to previous structures next to a architectural element that continues, we nonetheless need not give up the idea of marking the concept of time in space in a stratified manner, as is demarked and "remembered" by the existing architecture and public sculpture. Along with the so-called "immobile" monuments of the past, so-called "mobile" cultural monuments also exist. Naturally, this does not mean that they independently move in and of themselves, rather that fate and people transfer them. It thus occurs that some object found in a certain place, marking it and determining its time and significance -- a prehistoric pottery vessel, a Roman funerary inscription, jewellery from the Bronze Age, or any other object of everyday use from the distant past, ends its journey in the storerooms of a museum. And would it not be more natural for it to be displayed at the spot where it was found, so as to remind us permanently in this manner of times gone by?

This was the very concept of Zoran Gregl, Nenad Jandrić, and Željko Kovačić. Can we pass by with no interest when in Petrinjska Street, whose architecture primarily bears witness to the 19th century, we come face to face with the portrait of a bearded Roman from the 3rd century (perhaps even some Roman emperor) or when at the intersection of Savska Road and Vukovar Street we come across an immured clay jug for the ashes of a deceased individual from the 1st - 2nd centuries, or when the Renaissance tower of the cathedral enclosure awaits us with the inscription of Caius Julius Paternus, who over 1,900 years ago wrote on the grave of his wife that "such wives are rare", or when at the parish church in Stenjevec, erected in the 18th century, we can see a tablet noting an early Croatian cemetery from as early as the 12th century? No less unexpected would be meeting the hip bone of a six meter high mammoth exhibited in what is today the entirely "tame" and civil Frankopanska Street, or the god Jupiter in Banjavčičeva Street.

After the aroused interest in taking a look at them, and the first surprise, all of these objects, fragments, and remains (or rather their convincing copies), which would leave us cold in the display cases of museums, at the site of their discovery provoke in us a forceful experience of historical time. Even an entirely tiny object, with its authentic form and a purpose that has often died away long ago (like those who fashioned and used it), is sufficient to transport us like the most perfect time-travelling machine across centuries and millennia into the past, and to stimulate considerations about the flow of time and thoughts about all those who lived before us and freely moved through these areas.

Man is a historical being and his continual need is to orient himself in space, as well as in time. Each such meeting with past times, even with the aid of some trifling object, awakens in him consciousness about the continuity of life in a region in which he himself is a participant and continuator. We believe that after these small incentives, and occasionally provocations, many will wish to find out something more about the past of the place in which they live (or are visiting), so they will reach for a book or drop in to a museum. In this manner, the small object that had "escaped" from the museum to the spot from which it came will give impetus to someone and "pull" him into a museum. All of the mentioned conclusions and results are sufficient for us to salute this initiative and support this action, so that it can develop sufficiently to encompass all sections of the city and its surroundings.

Radovan Ivančević
Gallery Modulor
Zagreb, May 6, 1998

ČUVARI MEMORIJE U PROSTORU

Povijest jednoga grada počinje gotovo uvijek mnogo prije no što je to zabilježeno u nekome starom povijesnom spisu. Jer grad ne nastaje slučajno ni odjednom. Tako je i sa Zagrebom, koji i prije svojega službenog rođendana ima dugu prošlost. Od prve znane prisutnosti čovjekova obitavanja na području potonjega grada do njegova rođendana osnutkom biskupije (1094) prošlo je više vremena negoli od osnutka biskupije do danas. Znanost je to već odavno znala na svoj specifičan način, no vrijednim i zanimljivim djelovanjem punim entuzijazma, akcijom »Zagreb dok ga još ni bilo« ta davna prošlost našega grada postaje prisutna u svakodnevnom našem životu. Akciju su 1990. pokrenuli znanstvenik, arheolog i povjesničar, dr. sc. Zoran Gregl, publicist Nenad Jandrić i arhitekt i dizajner Željko Kovačić. Ta sjajna akcija, još uvijek nedovoljno prisutna u javnosti, kontinuirano traje već petnaestak godina, a novim planovima entuzijasta još se ne vidi kraja. Odlučili su predstaviti naš grad i bližu okolicu tragovima prošlosti koji su mnogim znanstvenim istraživanjima ili najčešće slučajno pronađeni na području današnjega grada, a koji govore o organiziranoj prisutnosti ljudi na tom području. Išli su i dalje u daleku prošlost, otkrivajući nam što se na tome mjestu događalo u davnim geološkim vremenima, prije pojave čovjeka.

Obilježavanjem mjesta nalaza, bilo u samom gradu ili njegovoj bližoj okolici, susrećemo se s prošlim vremenima te poslije i s poznatijom poviješću. Ta obilježja postaju »čuvare vremena« i muzej na otvorenome. Mjesta pojedinih nalaza iz područja paleontologije, prapovijesti i kasnije antike obilježena su natpisom, kopijom pronađenog predmeta, a često i rekonstrukcijom cijelog predmeta nalaza. Učinili su tako vidljivima »čuvare vremena« da postanu dio naše memorije, da shvatimo slijed trajanja u prostoru te uzajamnost prostora i vremena na tlu na kojem živimo. Jer i mi smo sudionici istoga slijeda vremena u istom prostoru pa je na nama da nastavimo tu memoriju.

Zagreb je srednjovjekovni grad pa i nema kontinuitet staroga urbanog života od antike, ali kontinuitet davnog života na području grada rezultirao je i osnutkom srednjovjekovnoga grada u 11. stoljeću...

... Ulomci i ostaci daleke prošlosti, odnosno njihove kopije na mjestima nalaza, pobuđuju, naravno, u nama snažnu prisutnost povijesnosti vremena, uključujući nas u njegov burni slijed. Obilježiti mjesto i nastaviti memoriju povijesti bila je zamisao Zorana Gregla, Nenada Jandrića i Željka Kovačića te suradnika u Arheološkom muzeju i Hrvatskom prirodoslovnom muzeju. Nakon jedanaest već postavljenih obilježja i nekoliko njih u pripremi, meritorno se može ustvrditi da je taj način bilježenja prošlosti jedinstven u svijetu i da s uzbuđenjem čekamo njegov nastanak, ali i veće angažiranje društva u toj sjajnoj akciji...

... I ovdje nije kraj marljivoj djelatnosti, jer su novi prijedlozi u pripremi, akcija prezentiranja arheoloških i paleontoloških spomenika Zagreba ide dalje pa u svojem trajanju također postaje povijest našega grada.

Tomislav Premerl

Tekst je objavljen u broju 2 Hrvatske revije, 2005.

foto Zvonim Atletić

GUARDIANS OF MEMORY IN SPACE

The history of a city almost always begins long before it has been recorded in an ancient piece of historical record. This is so because a city is not created by chance or suddenly. This was the case with Zagreb, which had a long past even before its official birthday. More time had passed from the first known presence of mankind in Zagreb area to its birthday when the diocese was founded (1094), than from its foundation until today. Science has known this for a long time in its own specific way. But it was only through valuable and interesting work of a group of enthusiasts through the "Zagreb before Zagreb – prior to 1094" initiative that our city's past has become a part of our daily lives. Scientist, archaeologist and historian Dr Zoran Gregl, publicist Nenad Jandrić, and architect and designer Željko Kovačić initiated the Zagreb before Zagreb – prior to 1094 initiative in 1990. This noteworthy project, still underrepresented in the public, has lasted for over 25 years, and there seems to be no end to new plans from this group of enthusiasts. They decided to introduce our city and the surrounding area through the traces of its past that have been uncovered either through scientific research, or more often by chance, that speak about the organized presence of people in the area. They also ventured in the distant past, revealing the events that took place in wider Zagreb area in ancient geological times before the appearance of human kind.

Marking the location of the discovery either in the city itself or in its immediate vicinity enables us to encounter both ancient times and the later periods of a more familiar history. These markings thus become "guardians of time", and an open-air museum. A plaque marks places where individual discoveries in palaeontology, prehistory and later antiquity were made, as well as a copy of the found object and often a reconstruction of the entire object. These "guardians of time" are, therefore, made visible; they become part of our memory, and help us understand the sequence of activities in space and the interdependence of space and time in the area we live in. Because we are participants in the same sequence of time in the same space, it is up to us to continue that memory.

Zagreb is a medieval city, so there is no continuity of old urban life since antiquity. However, the continuity of life in this area resulted in the medieval city being founded in the first place, in the 11th century.

Fragments and remnants of the distant past, or their copies at the locations where they were found, naturally provoke a strong presence of the history of time, including us in its turbulent sequence. Continuing the memory of history by marking its traces was the idea of Zoran Gregl, Nenad Jandrić and Željko Kovačić, and their associates in the Archaeological Museum and the Croatian Natural History Museum. After eleven existing installations and

several more in preparation, it can be said with merit that this approach to recording the past is globally unique. We are awaiting their new activities with excitement, as well as with hope of a greater societal engagement in this magnificent project.

This is not the end of the hard work put into the initiative, as new proposals are continuously being prepared. The project of presenting Zagreb's archaeological and paleontological monuments continues. By doing so, it also becomes a part of our city's history.

Tomislav Premerl

A full version of this text was published in Croatian Review, No 2, 2005.

ZAGREB DOK GA JOŠ NI BILO S KAMERAMA DOK IH JOŠ NIJE BILO

Dvije su se akcije izvrsno nadopunile: *Zagreb dok ga još ni bilo* autora Zorana Gregla, Nenada Jandrića i Željka Kovačića u koordinaciji Arheološkog muzeja u Zagrebu i *Kamere dok je još nije bilo* u sklopu Svjetskog dana *Camera obscura* u koordinaciji Hrvatskog fotosaveza.

Mudro, korisno i nadasve uzbudljivo je razotkrivanje i bilježenje mjesta kojima svjedočimo povijest zagrebačkog teritorija. Jednako je tako uzbudljivo, ujedno edukativno, upoznati sve te lokalitete kroz radionice *Camera obscura* koje je Hrvatski fotosavez proveo s 20-ak mladih sudionika.

Jurnjava od Jelačić-placa gdje je među inim pronađen novac cara Dioklecijana, kroz Frankopansku gdje je pronađena kost mamuta, na Ribnjak gdje je bilo rimsko groblje, do Mirogojske ceste gdje je pronađena uljanica s Kristovim monogramom pa na Gornji Bukovac gdje je također bilo rimsko groblje pa na Kaptol gdje je također spomenik-svjedočanstvo o živoj prisutnosti starih Rimljana na ovome terenu. I onda opet dalje u Banjavčičevu gdje je pronađen kip rimskog boga Jupitera; dalje na križanje Savske i Vukovarske snimiti ostatke antičke keramike; opet u Petrinjsku fotografirati originalan portret bradatog Rimljanina, onda hitno u Kerestinec zabilježiti čudesan nadgrobni spomenik; u Stenjevec kod

župne crkve fotografijom dodatno posvjedočiti obilježje za veliku rimskodobnu nekropolu i, napokon, fotografirati kita od šest metara u Podsusedu. Uz to trebalo je uskladiti svjetlo koje viri kroz rupicu kutije, provjeriti izrez odabranog motiva i vrijeme kako dugo pustiti da čarobnjak Sunce šara po papiru i stvara negativ od okolnog pogleda. Sva ta uzbuđenja i ona u laboratoriju gdje se spaja negativ s pozitivom, kao što se spaja prošlost sa sadašnjosti, urodila su ovom izložbom.

I jedna i druga akcija pričaju nam priču o nečemu prije, i jedna i druga akcija donose nam začudnu spoznaju o sinergiji koja tvori SADAŠNJOST.

Branka Hlevnjak

ZAGREB BEFORE ZAGREB WITH CAMERA BEFORE CAMERA

The two projects are a perfect fit: Zagreb before Zagreb – prior to 1094, authored by Dr Zoran Gregl, Nenad Jandrić and Željko Kovačić in cooperation with Zagreb's Archaeological Museum; and Camera before Camera project, a part of the World Camera Obscura Day coordinated by Croatian Photography Union.

It is wise, useful and, above all, exciting to expose and record spaces in which the history of Zagreb area is witnessed. It is equally exciting and, at the same time educational to get to know the locations through the Camera Obscura workshops conducted by the Croatian Photography Union with 20 young participants.

Starting from Ban Jelačić Square where, among other, Diocletian coins were found, through Frankopanska Street where a mammoth bone was brought to light, then passing by a former Roman cemetery on Ribnjak, heading to Mirogojska Street where an oil lamp was discovered with Christ's monogram, all the way to Gornji Bukovac, another Roman cemetery site. Extending to Kaptol where a monument to the testimony of a vivid presence of the ancient Romans in this area can be found as well, along with a statue of the Roman god Jupiter in Banjavčičeva Street,

continuing to the crossroads of Savska and Vukovarska Streets to record the remains of ancient ceramics. Going back to Zagreb's city centre, to take photographs on an original portrait of a bearded Roman man, before travelling to Kerestinec to marvel at a miraculous tombstone. Leading next to Stenjevec Parish church to document an exceptional Roman necropolis, then moving to Podsused, to finally photograph a six-meter Podsused Whale. Throughout the journey, it was necessary to match the light that went through the hole of the box, to adjust the cut of the chosen motif and the time necessary for making sure that that the Sun, the greatest wizard of all, doodles on paper, and create a negative from the surroundings. All these moments of excitement, along with the ones in the lab where the negative is merged with the positive like the past merges with the present, have produced this exhibition.

Both projects tell stories of something before, and they both result in a strange discovery of the synergy that constitutes the PRESENT.

Branka Hlevnjak

PONCIJE U KERESTINCU

inv. oznaka AMZ-KS-356

Rimska nadgrobna ploča iskopana je 90-ih godina 19. st. nedaleko od Kerestince, na mjestu gdje su pronađeni ostaci rimskih grobova, uz cestu što je od Enone (Ljubljana) preko Nevioduna (Drnovo kod Krškog) vodila do Siscije (Sisak). Iskopana nadgrobna ploča neko je vrijeme služila kao most preko šanca na vlastelinskom zemljištu u Klenovici. Vlastelin Mirko Fabiančić u vlasništvo posjeda dolazi 1896. godine te, uvidjevši važnost spomenika, iste godine nadgrobnu ploču spašava sudbine improviziranog mostića i daruje je Arheološkom odjelu Narodnog muzeja u Zagrebu.

Nadgrobna je ploča zbog svoje rustične izrade vrlo zanimljiva i možemo pretpostaviti da ju je tijekom 3. st. isklesao neki domaći majstor te je postavio na jednoj od mnogobrojnih rimskih nekropola na zagrebačkom području, a u blizini prometnice koja je spajala dva rimska urbana centra, preteče Siska i Ljubljane.

Isklesana u vapnencu, ne osobito kvalitetnom kamenu, ploča je dosta oštećena. Usprkos tomu, na njoj su jasno vidljivi likovi pokojnika i dio natpisa na osnovi kojega možemo zaključiti da je na tom mjestu bila pokopana jedna obitelj, glava obitelji zvala se Poncije (lat. *Pontius*). Ženino ime nije nam poznato, ali se zato spominje neki Marko za kojega nemamo podataka o tome u kakvoj je vezi bio s prva dva lika.

Repliku je prilikom postavljanja otkrio povjesničar umjetnosti Darko Schneider, a nedugo nakon toga taj je trg dobio naziv Rimski trg. Original spomenika izložen je u lapidariju Arheološkog muzeja u Zagrebu.

Godine 2016. na istoimenom trgu, nedaleko od mjesta prvog postavljanja spomenika koji je uništen u prometnoj nesreći, postavljena je i svečano otkrivena nova replika spomenika. Spomenik je otvorio gradonačelnik Svete Nedelje Drago Prahin.

Pontius
Pos(u)it si(bi)
(e)t co(niu)g(i)
(e)t M(arco)

Poncije
postavio sebi
i supruzi
i Marku

Prijevod natpisa: Ivica Degmedžić
Projekt, prvog postava: Dunja Gerić
Izrada odljevka: Slavimir Slaviček
Otkriven: 14. 10. 1990.
Ponovno napravljen i otkriven: 16.12.2016.

PONTIUS IN KERESTINEC

Inv. no. AMZ-KS-356

The Roman tombstone was discovered in the 90s not far from Kerestinec, at a place that also yielded the traces of Roman graves. Along the road that led from Emona (Ljubljana), through Neviodunum (Drnovo kod Krškog) to Siscia (Sisak). For a while, the tombstone was part of a pedestrian bridge over a creek on a nobleman's land in Klenovica. The nobleman Mirko Fabiančić acquired the property in 1896. And, seeing the significance of the monument, saved the tombstone from serving as an improvised bridge and gave it to the Archaeological department of the National Museum in Zagreb that same year.

The tombstone is, due to its rusticity, very interesting, and it can be assumed that it was made by a local stonemason during the 3rd century and set it up at one of the many Roman cemeteries in the Zagreb area, close to a road that connected two Roman urban centers, the predecessors of Sisak and Ljubljana.

Carved out of limestone, not a good-quality rock, the tombstone is quite damaged. Despite this fact, it clearly shows depictions of the deceased and a part of an inscription, based on which it can be concluded that it was a family burial. The head of the family was Pontius. The wife's name is not mentioned, but a certain Marcus appears, whose relations to the first two characters cannot be determined.

When displayed, the replica was revealed by Darko Schneider, an art historian. Not long after, the square acquired the name of Rimski trg (Roman square). The original monument is displayed in the lapidarium of the Archaeological Museum in Zagreb.

In 2016, at the same square, a new replica of the monument was set up not far from the place where the monument was first placed, that later got destroyed in a traffic accident. This monument was presented by the mayor of Sveta Nedelja, Drago Prahin.

Pontius
pos(u)it si(bi)
(e)t co(niu)g(i)
(e)t M(arco)

Pontius
to himself
and his wife
and Marcus

Translation of inscription: Ana Đukić
First display project: Dunja Gerić
Replica production: Slavimir Slaviček
Revealed: October 14, 1990
Remade and revealed: December 16, 2016

drugi postav, 2016. godina

prvi postav iz 1990. godine

first display from the year 1990

second display from the year 2016

drugo otvorenje 16.12.2016.

second opening on 14th December 2016

foto Camera obscura

RIMLJANIN U PETRINJSKOJ

inv. oznaka AMZ-KS-68

Mramorna glava bradatog muškarca pronađena je oko 1870. godine prigodom kopanja zdenca izvjesnog posjednika Poličanskog u Petrinjskoj ulici k.br. 3. Nije nam znano kako je došla u posjed Ivana Kukuljevića pl. Sakcinskog, no on ju je 1873. godine darovao tadašnjem Arheološkom odjelu Narodnog muzeja (danas Arheološki muzej u Zagrebu).

Portret prikazuje mlađeg muškarca u naponu snage, zamagljenog pogleda duboko urezane zjenice, nešto izdužene i zašiljene brade, s dvije duboke bore na čelu i polumjesečastim pramenovima blago zakovrčane kose. Prema stilskim karakteristikama, portret nalikuje prikazima rimskih careva, Voluzijana (251.- 252. god.) ili Karina (283.- 285. god.), ali imajući u vidu fenomen oponašanja izgleda carskih ličnosti, ne možemo sa sigurnošću tvrditi je li doista riječ o carskom ili privatnom portretu.

S obzirom na to da je spomenik pronađen u Petrinjskoj ulici u Zagrebu, dakle izvan urbanih središta u antičko vrijeme, vjerojatnije se tu nalazilo jedno manje rimsko naselje ili luksuznija vila rustika, što bi išlo u prilog tezi da spomenik portretira imućniju privatnu osobu.

Repliku, postavljenu u Petrinjskoj ulici, otkrio je tadašnji predsjednik Izvršnog vijeća Grada Zagreba Mladen Vedriš. Original zauzima zasluženo mjesto u stalnom postavu Arheološkog muzeja u Zagrebu.

Izrada odljevka: Josip Fluksi
Otkriven: 31. 5. 1992.

THE ROMAN CITIZEN IN PETRINJSKA STREET

inv. no. AMZ-KS-68

The marble head of a bearded man was discovered round the 1870s, during the digging of a well for Poličanski, a landowner, in Petrinjska Street no. 3. It is not known how the noble Ivan Kukuljević Sakcinski acquired it, but he donated it to the then Archaeological Department of the National Museum (today's Archaeological Museum in Zagreb) in 1873.

The portrait depicts a younger man in his prime, with a dazed expression and deeply carved pupils, a somewhat elongated and pointy beard, with two deep creases on the forehead and crescent-shaped strands of slightly curly hair. Based on the style, the portrait resembles the depictions of Roman emperors, Volsianus (251- 252) or Carinus (283-285). However, considering the phenomenon of copying the look of emperors, it cannot be determined with certainty if this is in fact an imperial or a private portrait.

Seeing as the monument was discovered in Petrinjska Street in Zagreb, i.e. outside of Roman urban centers, this was probably the location of a smaller Roman settlement or a more luxurious villa rustica, speaking in favor of the hypothesis that the monument depicts a wealthy private individual.

The replica, set up in Petrinjska Street, was revealed by the then president of the Executive Council of the City of Zagreb, Mladen Vedriš. The original is rightfully displayed as a part of the permanent exhibition of the Archaeological Museum in Zagreb.

The cast: Josip Fluksi
Unveiled: May 31, 1992

otvorenje 31.5.1992. opening on 31st May 1992

foto Camera obscura

MAMUT U FRANKOPANSKOJ

Početak 20. stoljeća prigodom kopanja temelja zgrade u Frankopanskoj 10 - danas je to DK Gavella - pronađena je kost kuka vunastog mamuta (*Mammuthus primigenius*). Original se čuva u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju u Zagrebu.

Ovaj gorostas koji je dosezao visinu i do četiri metara obitavao je u našim krajevima još prije dvadesetak tisuća godina. Na području Hrvatske poznato je više od stotinjak lokaliteta na kojima su nađeni njegovi ostaci. Izumro je koncem posljednjega ledenog doba prije petnaestak tisuća godina. I ovo je obilježje otkrio predsjednik Izvršnog vijeća Grada Zagreba Mladen Vedriš i predsjednik Hrvatske gospodarske komore Ivica Gaži.

Tadašnji ravnatelj kazališta Gavella, Krešo Dolenčić prozvao je novoosnovanu malu scenu „Mamut.“

Izrada skulpture i odljev kosti: Ljiljana Tucaković-Mujagić
Stanislav Tucaković

Stručni suradnik: Mr. sc. Darko Rukavina

Otkriven: 11. 6. 1992.

Ponovno napravljen i otkriven: 28.3.2015.

Stručni suradnik: Dražen Japundžić

THE MAMMOTH IN FRANKOPANSKA STREET

*At the beginning of the 20th century, when the foundations of a building at Frankopanska Street no. 10 were being constructed – today's Gavella theatre, a hip bone of a woolly mammoth was discovered (*Mammuthus primigenius*). The original is kept at the Croatian Natural History Museum in Zagreb. This giant, which grew to a height up to four meters, lived in our lands about twenty thousand years ago.*

The territory of Croatia holds includes around hundred sites where such remains were discovered. The mammoth went extinct at the end of the last ice age, about fifteen thousand years ago. This monument was also revealed by the president of the Croatian Chamber of Economy, Ivica Gaži, and the president of the Executive Council of the City of Zagreb, Mladen Vedriš.

The then director of the Gavella theatre, Krešo Dolenčić, named the newly-founded small scene "Mamut" ("Mammoth").

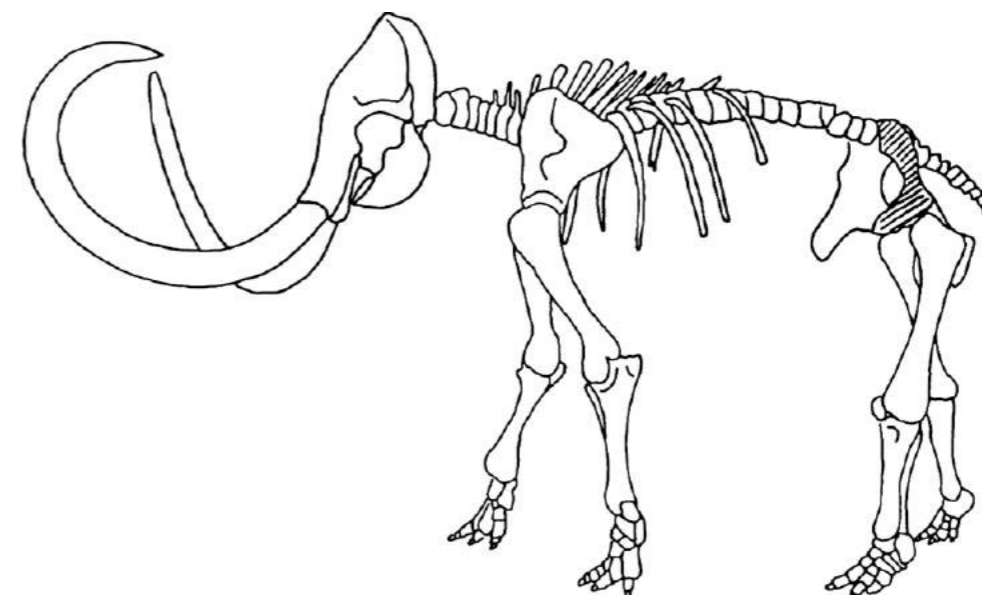
*Sculpture and bone replica: Ljiljana Tucaković-Mujagić
Stanislav Tucaković*

Expert associate: Mr. sc. Darko Rukavina

Revealed: June 11 1992

Remade and revealed: March 28, 2015

Expert associate: Dražen Japundžić

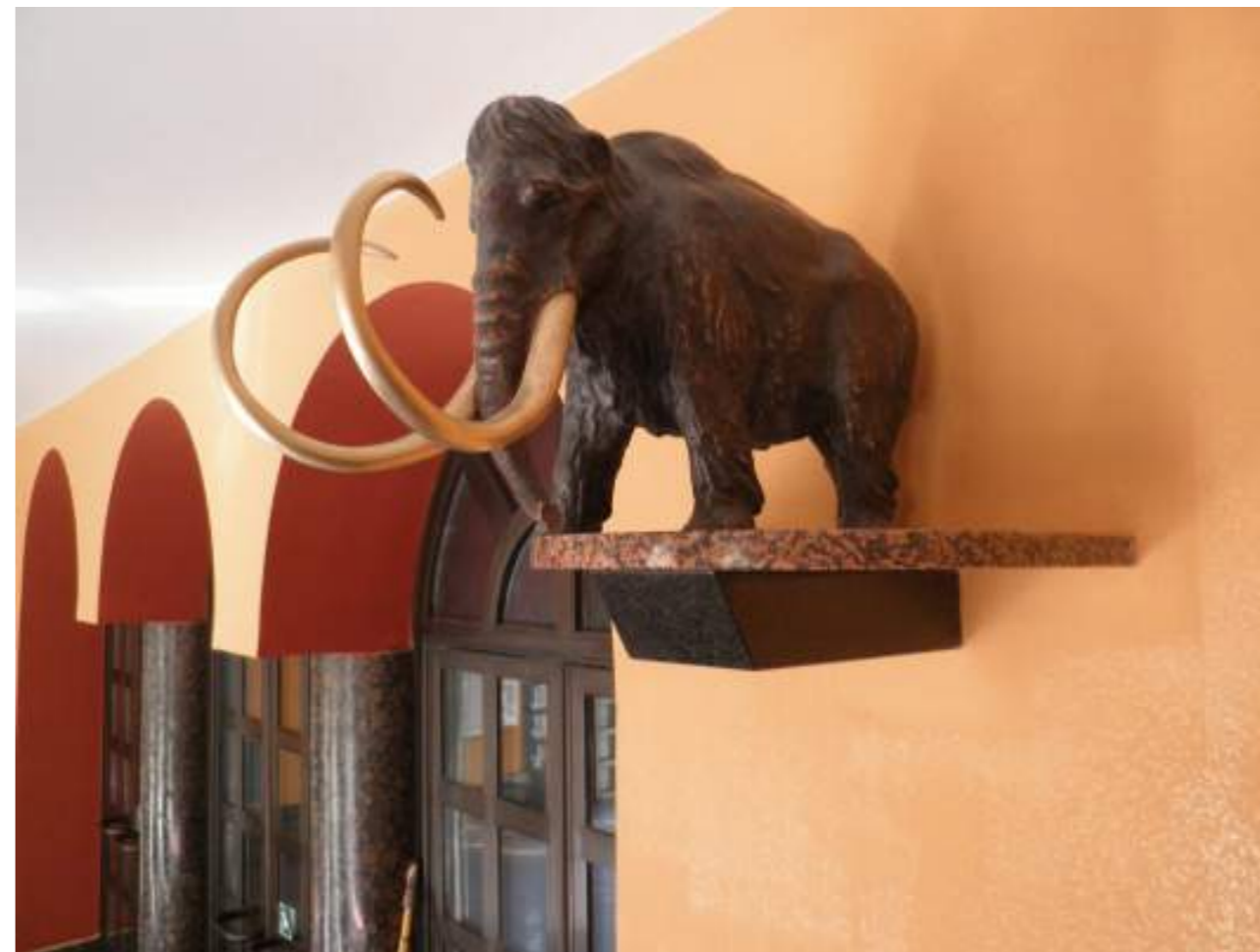

prvo otvorenje 1.6.1992. *first opening on 1st June 1992*

drugo otvorenje 28.3.2015. *second opening on 28th March 2015*

NEKROPOLE U STENJEVCU - ŽUPNA CRKVA

Na mjestu današnje župne crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije u Stenjevcu nalazilo se antici naselje. U neposrednoj blizini otkrivena je jedna od najvećih rimskodobnih nekropola ranocararskog razdoblja u sjevernoj Hrvatskoj (1.-2. st. poslije Krista). Od 1896. do 1898. godine iskopano je ukupno 128 grobova, dok je još jedan slučajno pronađen 1913. godine.

Na otvorenom prostoru između crkve i župnoga dvora od 1981. godine traju istraživanja starohrvatskog groblja datiranog od 11. do 13. stoljeća. Dosad su otkrivena 193 skeletna groba. S obzirom na to da se obilježje nalazi na sakralnom objektu otkrio ga je pomoćni biskup zagrebački Marko Culej.

Otkriven: 15. 8. 1992.

NECROPOLIS IN STENJEVEC - PARISH CHURCH

During Classical Antiquity, a settlement existed at the place of today's parish church of the Assumption of the Blessed Virgin Mary in Stenjevec. In its immediate vicinity, one of the largest Roman cemeteries in northern Croatia was discovered that can be dated to early imperial period (1st-2nd century AD). A total of 128 graves were excavated between 1896 and 1898, and another grave was found in 1913.

Excavations are being carried out since 1981 in the open area between the church and the parish dorm, and they have revealed an early Croatian cemetery dated to the period between the 11th and the 13th century. So far, 193 skeletal graves have been found. Seeing as the monument is placed on a sacral structure, it was revealed by auxiliary bishop of Zagreb, Marko Culej.

Revealed: August 15 1992

30

prvi postav iz 1992. godine

first display from the year 1992

31

sadašnji postav *display today*

GROBOVI NA KRIŽANJU SAVSKE I VUKOVARSKKE

Neposredno pred početak Drugoga svjetskog rata, na križanju Savske i tadašnje Varaždinske, a danas Ulice grada Vukovara, pronađena su dva antička paljevinska groba datirana u 1.-2. st. poslije Krista. Grobovi su slučajno otkriveni prigodom kopanja temelja za uglovnicu (projekt: arh. Hinko Bauer) u kojoj je trebao biti smješten auto-salon FIAT, dok se danas tu nalazi pivnica „Zlatni medo”. U grobovima su bili uglavnom pronalazeni keramički predmeti pa je i na ploči apliciran reljef keramičkog vrča s dvije ručke. Spomenik je otkrio Zvonimir Puškarić, pročelnik Gradskog ureda za kulturu.

Izrada odljevka: Josip Fluksi
Otkriven: 14. 10. 1992.

GRAVES ON THE INTERSECTION OF SAVSKA AND VUKOVARSKA STREETS

Right before the Second World War started, the intersection of Savska and, the then, Varaždinska streets (today's Vukovarska Street), yielded two Roman incineration graves dated to the 1st-2nd century AD. The graves were accidentally discovered when the foundations were being constructed for the building (project: architect Hinko Bauer) that was to be a FIAT auto-salon, and where today's "Zlatni medo" pub is situated. The graves mostly included pottery finds, so the panel also displays the relief of a pottery jug with two handles. The monument was revealed by Zvonimir Puškarić, the head of the City Office for Culture.

Replica production: Josip Fluksi
Revealed: October 14 1992

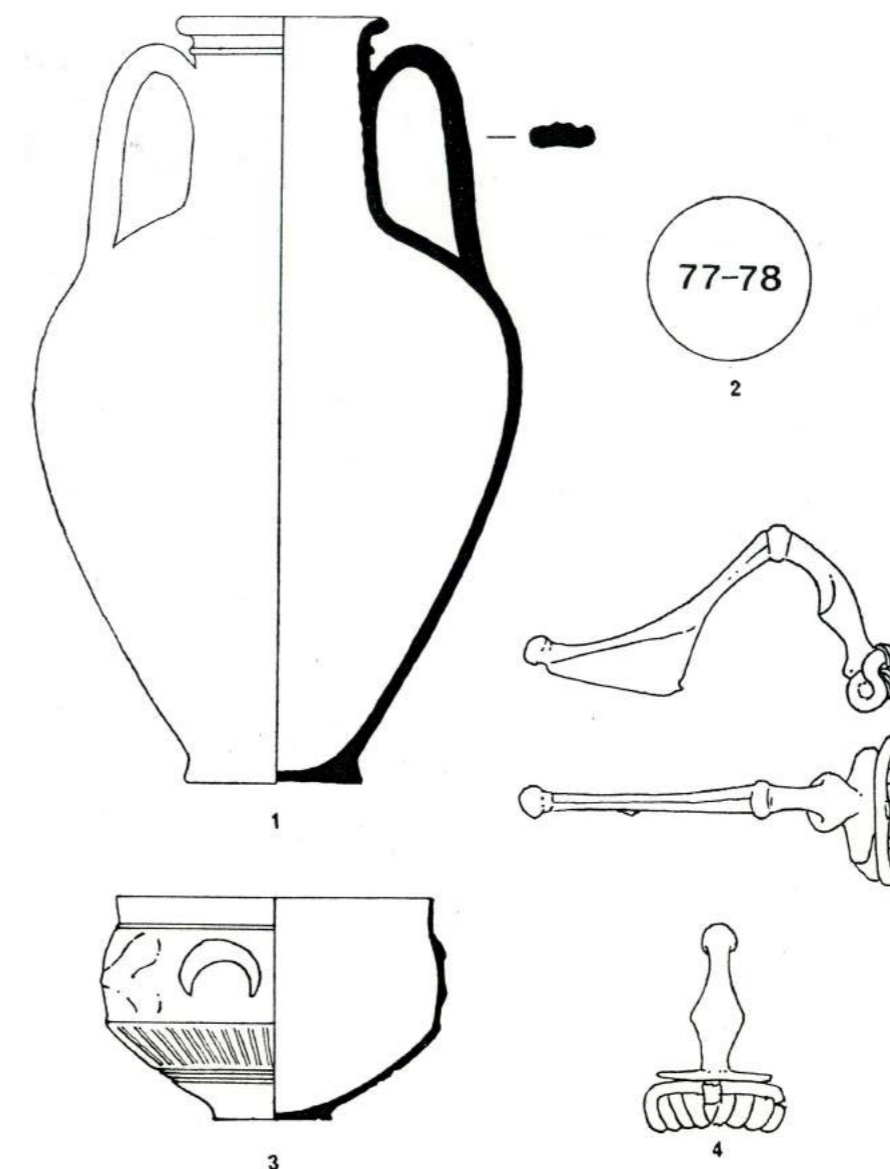

foto Camera obscura

Večernjakova DUPLERICA

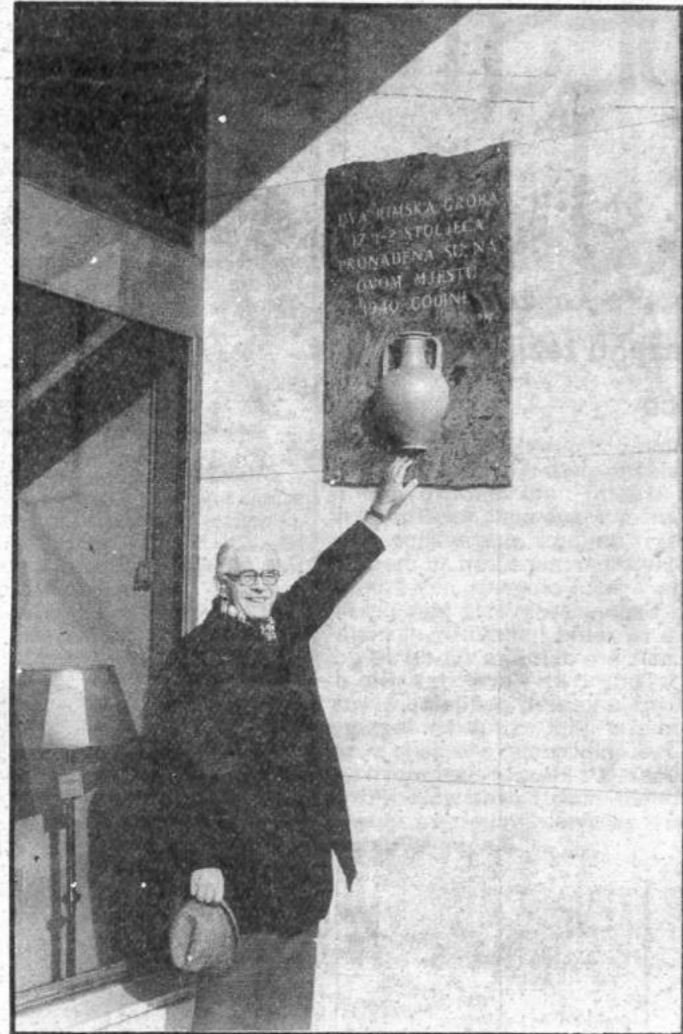
INŽENJER MATE CRNIĆ — KAKO SU OTKRIVENI RIMSKI GROBOVI U SAVSKOJ CESTI

SENZACIJA ZA GABLEC

Da sve što je objavljeno u novinama uvijek netko pročita i da pročitano uvijek izazove barem jednu reakciju, potvrđuje nam i priča umirovljenog inženjera Mate Crnića, koji je prije više od pedeset godina otkrio rimski grob na križanju Savske ceste i Avenije Vukovar. U sklopu zanimljive akcije »Zagreb dok ga još ni bilo« Arheološkog muzeja, nedavno je na zgradi u Savskoj 56, u kojoj je prodavaonica »Exportdrva«, postavljeno obilježje kao podsjetnik da su na tome mjestu 1940. godine otkrivena dva rimska groba. No, ta kratka obavijest ne naznačuje sve ono što bi znatiželjnika moglo zanimati: tko je otkrio grobove, kako se to dogodilo, kakvu je reakciju tada pobudilo? Novinsku noticu, objavljenu u povodu postavljanja spomen-ploče, primijetili su prijatelji Mate Crnića, on sam potom je kontaktirao mr. Zorana Gregla, jednog od autora i izvođača akcije (uz Nenada Jandrića i Željka Kovačića), a nakratko opet sve završava u novinama, koje rado bilježe priču o preplitanju arheologije i života.

Graditelji po tradiciji

Obitelj Crnić, podrijetlom iz Grižana pokraj Crikvenice, ima tradiciju građevinarstva, jer je još djed Mate Crnića za Austro-ugarske radio na češkim prugama, a Matin otac Nikola te stričevi Mate i Josip nakon prvog rata utemeljili su obiteljsko građevno poduzeće. Kasniji otkriivač rimske nekropole građevinarstvo pamti još iz djetinjstva, jer je kao šestogodišnjak boravio na gradilištu ličke željezničke pruge, na dionici Gračac-Knin, što je bio jedan od prvih poslova poduzeća Crnićevih. Krajem dvadesetih godina obitelj seli u Zagreb, gdje izvodi objekte poput bolnice Rebro, Ekonomskog fakulteta, Tehničkog fakulteta, nove tramvajske remize, a 1940. godine posao im je zgrada na križanju Savske i Avenije Vukovar, prema projektu Hinka Bauera.

Inženjer Mate Crnić sa spomenom na vlastito otkriće

Mate Crnić, tada već student Tehničkog fakulteta, pomagao je svom ocu Nikoli na gradilištu, kao što je i inače uvijek sudjelovao u gradnji objekata koje je izvodio njegov otac. Za jedne prijepodneve stanke, dok su radnici bili na gablecu, otišao je — »iz rekreacije«, kako sâm objašnjava — malo kopati štihom po temelju, ubrzo u ilovači naišavši na »komad glinenog predmeta«. Student Crnić od-

mah je postao pažljiviji, shvativši da je otkrio predmete iz davnine, te je otkopanu amforu i dvije-tri plitke posude od »neke mase crne boje slične lavi« odnio u Arheološki muzej. Vijest o pronalasku objavljena je u dnevnom tisku, no nije bilo glasnijih reakcija, osim što je gradilište u Savskoj otad bilo pod opreznijim nadzorom izvođača radova, te je ubrzo otkri-

ven još jedan grob. Novca za zamašne arheološke igre ni tada nije bilo previše, objašnjava nam inženjer Crnić, pa je sve zakopano i zaboravljeno — naravno, ne i u stručnim krugovima — a nad zemljom koja je ponudila senzaciju iz prošlosti nadvisila se zgrada u kojoj je danas jedan od najpoznatijih zagrebačkih salona namještaja (nekad je tu, kažu nam, bio salon automobila FIAT-a).

Rim je posvuda

»Kad se spomene Rim«, ističe mr. Gregl, »svi se sjete pulske Arene ili Dioklecijanove palače u Splitu. Akcijom »Zagreb dok ga još ni bilo« podsjetili smo sugrađane da i ovaj prostor svjedoči o Rimu.« Jer, osim rimskih grobova tu su još i Rimljanin u Petrinjskoj 3, Poncije u Kerestincu, gdje je čak i trg sada nazvan Rimskim trgom. Premda je u ovom trenutku fokus slavlja na obljetnici Zlatne bule, šarmantno je i korisno ne zaboraviti da Zagreb skriva, i otkriva, još mnogo dokaza o sebi kao o životnom prostoru čiji je datum rođenja upisan u predcivilizacijskom notesu. Vunasti je mamut, uostalom, šetao Frankopanskom, o čemu nam govori prigodno obilježje u kazalištu »Gavella«, koje namjerava jednu svoju scenu nazvati »Mamut«.

Tako prošlost postaje prirodnim dijelom sadašnjosti, pokazujući nam tko smo i kakvi smo bili dok nas još nije bilo. Pa premda i danas, kao i 1940. godine, nedostaje novca za putovanje vremenom, sreća je da tvrtke poput »Exportdrva« ili »Ferimporta«, na čijim su današnjim adresama otisci vremena, financijski podržavaju nastojanja akcije »Zagreb dok ga još ni bilo«. Uputa izvođačima tog projekta: kopajte ispod hajbogatijih, jer akcija bi mogla uzletjeti ako, primjerice, parcelu Narodne banke Hrvatske proglasite vrijednim arheološki lokalitetom.

Dražen Ilinčić

JUPITER U BANJAVČIĆEVOJ

U svibnju 1931. godine na samom početku Banjavčičeve ulice, na kućnom broju 3, pronađen je mali brončani kip rimskog boga Jupitera. Visina mu je iznosila 19,5 cm, a nastao je oko 300. godine poslije Krista. Kipić je ostao u privatnom vlasništvu i nikada nije došao u koji od zagrebačkih muzeja. Njegova replika — nešto uvećana — načinjena je prema sačuvanoj fotografiji i postavljena je ispred tadašnje zgrade »Tekstilprometa«.

Zanimljivo je spomenuti da je i kopija bila triput ukradena tako da je Jupiter četiri puta nestao iz Banjavčičeve, no replika se svaki put vraćala na svoje mjesto. Spomenik je otkrio gradonačelnik Branko Mikša.

Oblikovanje Jupitera: Đorđe Jandrić
Otkriven: 18. 6. 1993.

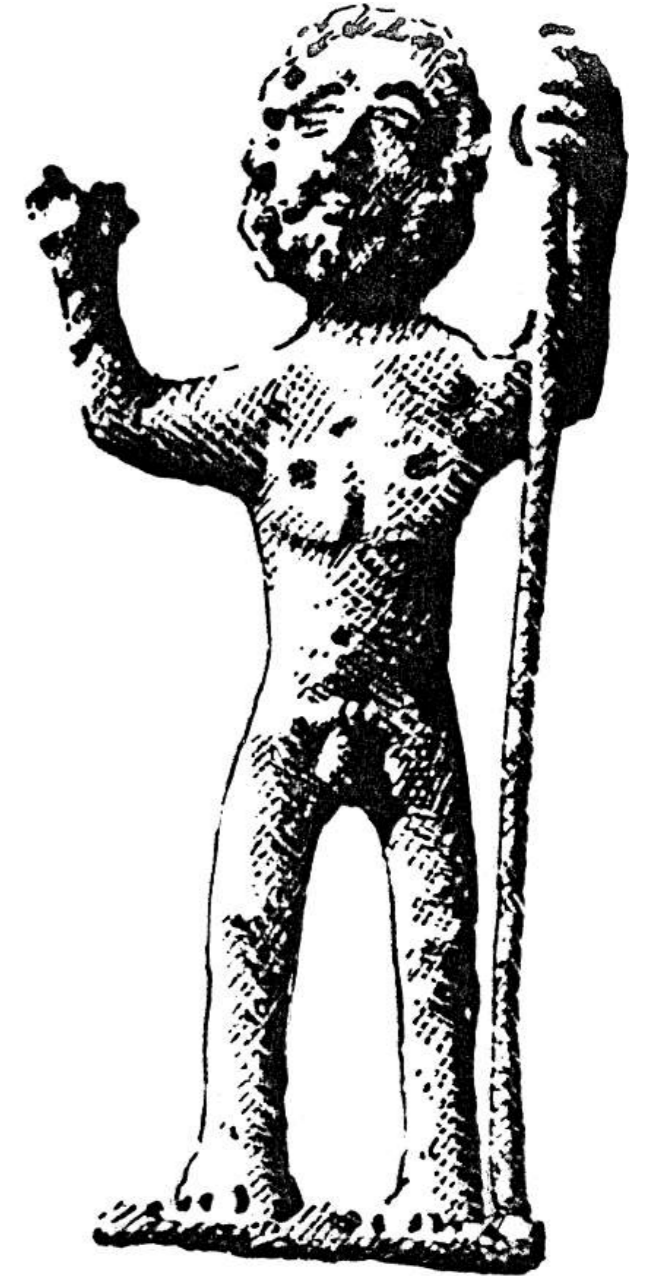

JUPITER IN BANJAVČIĆEVA STREET

At the very beginning of Banjavčičeva Street, house number 3, a small bronze depiction of the Roman god Jupiter was discovered in May of 1931. The statue was 19.5 cm tall, and was made around 300 AD. The statue remained private property and has never made its way to any of the Zagreb museums. Its replica, somewhat enlarged, was made based on a photograph, and was set up in front of the former »Tekstilpromet« building.

It is interesting to note that the replica was stolen three times, so that Jupiter disappeared from Banjavčičeva Street four times. However, the replica was always replaced. The monument was revealed by mayor Branko Mikša.

The shaping of Jupiter: Đorđe Jandrić
Revealed: June 18, 1993

glumac Zvonimir Zoričić recitira rimske tekstove na otvorenju 18. 6. 1993.

Mons. Đuro Kokša govori na otvorenju
Mons. Đuro Kokša speaks at the opening

pripreme za fotografiranje Camerom obscurom

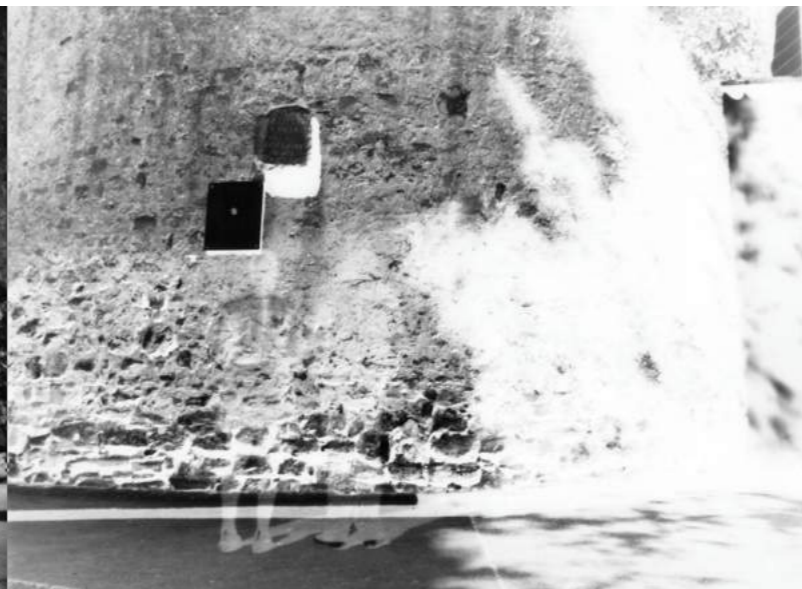

foto Camera obscura

KRUNIŠTE STELE - GORNJI BUKOVEC

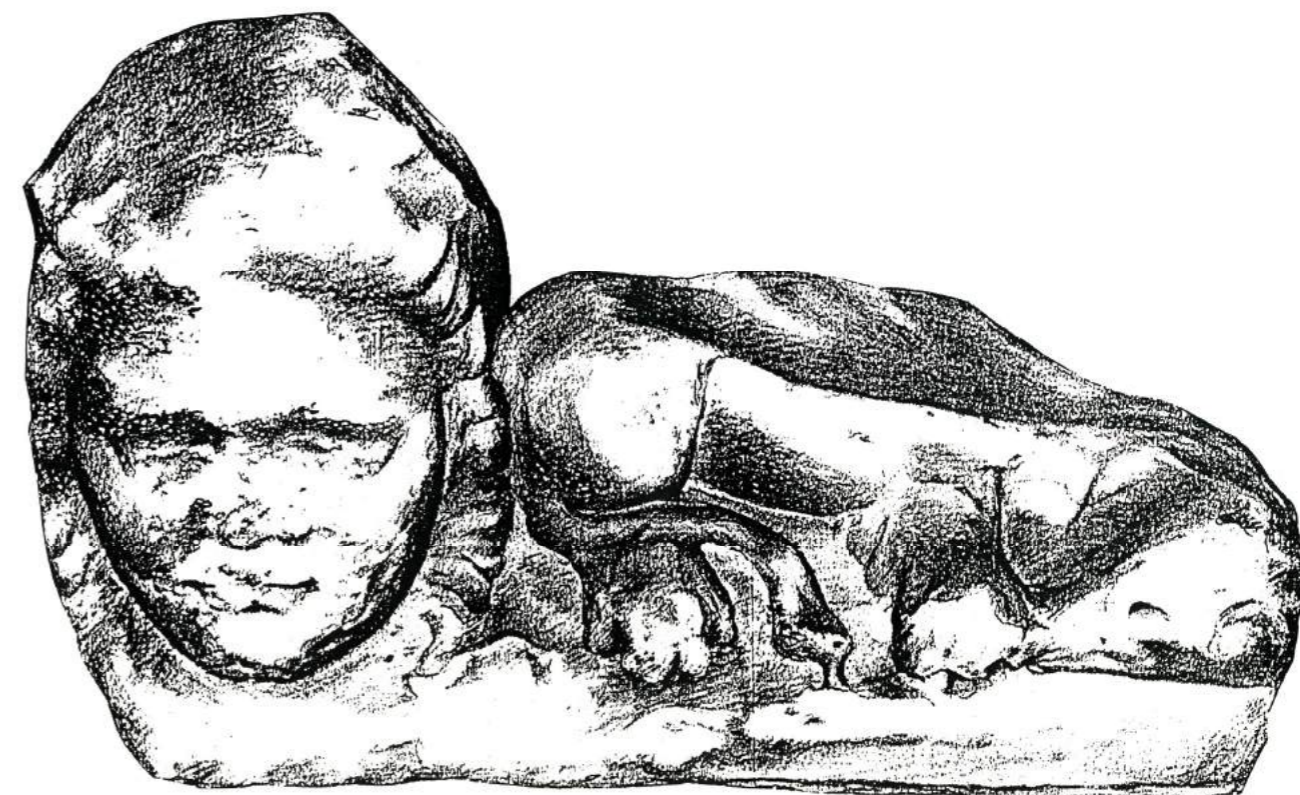
Godine 1995. slučajno je pronađen mramorni ulomak kruništa stele rimskodobnog nadgrobnog spomenika na Gornjem Bukovcu k.br. 1. Spomenik je u vlasništvu obitelji Milčec i prema njihovom kazivanju bio je uzidan u temelje njihove drvene pradjedovske kuće da bi nakon njezina rušenja i izgradnje nove zidanice bio "... za ukras postavljen u dvorište." Od kruništa je sačuvan samo središnji dio – portret starije ženske osobe s dugom kovrčavom kosom i lijevo od nje lav u ležećem položaju. Tijelo lava je oštećeno, nedostaje gornji dio koji je izravnani (najvjerojatnije je to posljedica uzidavanja u temelj kuće). Vidljiva je zadnja šapa s repom te prednja šapa koja je položena na ovnujsku glavu. Spomenik možemo datirati u 2.-3. st. poslije Krista i pretpostavljamo da se prvobitno nalazio na jednoj od rimskodobnih nekropola u blizini Gornjega Bukovca ili na području Dubrave. Spomenik je otkrio Mladen Čutura, pročelnik Gradskog ureda za kulturu.

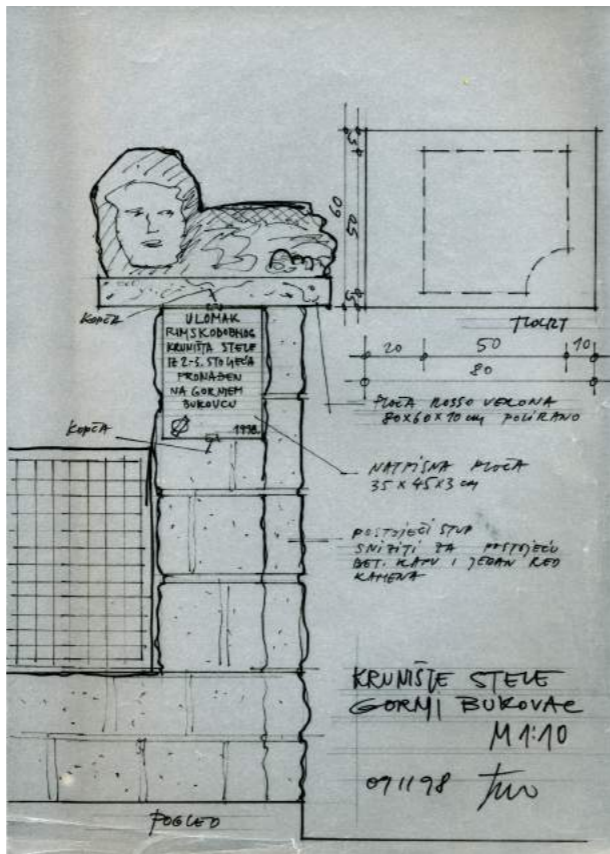
Konzervacija i postavljanje spomenika: Slavimir Slaviček
Otkriven: 7. 2. 1999.

THE CROWN OF A TOMBSTONE- GORNJI BUKOVEC

In 1995, a marble fragment of a crown of a Roman tombstone was discovered at Gornji Bukovec, house no. 1. The monument is owned by the Milčec family who say that it had been built into the foundations of their ancestral wooden house, only to be "... set up as a decorative piece in the yard" when the house was demolished and rebuilt. Only the central part of the crown is preserved – the portrait of an older woman with long curly hair and a resting lion to her left. The lion's body is damaged and is missing the upper part that was straightened (probably as the result of building the stone into the house foundations). The depiction shows the back paw and the tail, as well as the front paw that is resting on the head of a ram. The monument can be dated to the 2nd-3rd century AD, and was presumably originally placed at one of the Roman cemeteries in the vicinity of Gornji Bukovec or on the territory of Dubrava. The monument was revealed by Mladen Čutura, the head of the City Office for Culture.

*Monument conservation and set up: Slavimir Slaviček
Revealed: February 7, 1999*

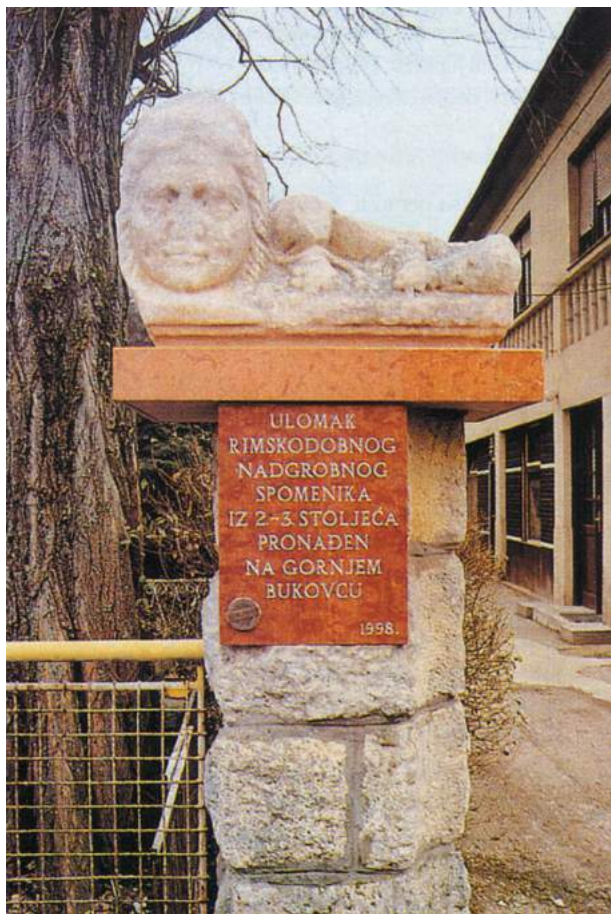
skica postave

pripreme za fotografiranje *Camera obscura*

foto *Camera obscura*

KIT U PODSUSEDU „ZAGREBAČKI KIT“

Ostatke zagrebačkog kita najvjerojatnije je prikupio i u muzej, polovicom 19. stoljeća, donio major Mijat Sabljar „... prijatelj u obće prirodinab i marljiv sabirač počeo je pod Susedom prvi sabirati okamine“. Ovako ga opisuje Ljudevit Farkaš Vukotinović 1870. godine u raspravi „O petrefaktih (okaminah) u obće, i o podzemskoj fauni i flori Susedskih laporab“ u kojoj se prvi put spominje i nalaz kita.

Ali vratimo se daleko u geološku prošlost, prije otprilike 12 milijuna godina, u razdoblje sarmata. Prostrano, plitko i toplo more Paratethys prekrivalo je veći dio sjeverne Hrvatske, ali i veliki dio središnje Europe.

U to doba samo su najviši dijelovi slavonskih planina, vrhovi Ivanščice, Kalnika i Zagrebačke zone stršali kao otoci. More Paratethys nalazilo se u klimatskoj zoni gotovo tropskih i subtropskih područja s veoma bujnim biljnim i životinjskim svijetom. Na morskim su obalama u velikom broju rasle brojne tropske biljke poput palmi, lovora, eukaliptusa, cimetovaca, ali bilo je i hrastova, borova, jasenova, bukvi. More je bilo bogato ribama, školjkašima, puževima, ježincima, koraljima i algama. Plivali su ondje i brojni kitovi pa i naš „zagrebački“.

Sve nam to otkrivaju mnogobrojne okamine koje su pronađene u tom dijelu Medvednice. Podsused i Dolje poznata su nalazišta fosila koji se danas čuvaju u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju. Osobito su značajne i mnogobrojne zbirke fosilnih riba i fosilne flore s tih lokaliteta.

„Na lievoj obali Save, nješto više od osam kilometara na zapad Zagrebu, diže se brežuljak oko 61 metar uzvišen nad ravnicom Save, a na njem stoji stari Sused-grad, sada puka ruševina.

Na južnoj strani toga brežuljka, sa strane Save, otvorili su, tome je sada kojih 20 godina, kamenaru, zaradi dobivanja materijala za gradnju kea na rukavcu Save kod Trnja, južno od Zagreba. Prigodom vadjenja gradjevno kamenja otkriveno je mnoštvo otiska riba i bilja. Nadjen je također skoro podpun koštur velrube. Na nesreću sačuvan je samo mali dio tih kostih, koje je dielomice opisao gosp. Van Beneden u Löwenu pod nazivom **Mesocetus Agrami**.“

Ovako je Gjuro Pilar, prvi hrvatski školovani geolog i prvi profesor geologije na Sveučilištu, opisao nalazište u svojoj monografiji *Flora fossilis Susedana* iz 1883. godine.

Ostaci zagrebačkog kita pronađeni su u kamenolomu prilikom vađenja litotamnijskog vapnenca, a veliki blok tog vapnenca nalazio se uklopljen među sarmatskim sedimentima, dijatomitima ili kako su ih nekad nazivali „knjižarcima“ zbog izrazite listićavosti. Litotamnijski vapnenac potječe iz vremena badena prije otprilike 15 milijuna godina i bio je dio tadašnje obale Paratethysa. On se najvjerojatnije odlomio i upao u more na muljevito dno iz kojeg je kasnije litifikacijom nastao listićavi dijatomit. Upravo su u dijatomitima pronađene brojne okamenjene kosti različitih kitova, a među njima i ovaj zagrebački.

Onaj veliki blok litavca „koji je odozgor u lapor kano strovaljen“ postao je dio zanimljive priče o životu i smrti zagrebačkog kita.

Kosti koje su ležale u depotu ondašnjeg Narodnog muzeja, poslao je Gjuro Pilar na odredbu prof. Pierre-Joseph van Benedenu, belgijskom zoologu i paleontologu.

U svom radu *Une baleine fossile de Croatie, appartenant au genre Mesocete* iz 1884. godine on je pripisao ove kosti rodu Mesocetus, a kako je bila riječ o dotad nepoznatoj vrsti, nazvao ju je po Zagrebu - Mesocetus agrami. I tako je naš kit dobio ime, u slobodnom prijevodu zagrebački Mesocet, ili zagrebački kit.

Nešto kasnije, 1892. godine, Dragutin Gorjanović-Kramberger, glasoviti hrvatski paleontolog, objavljuje rad *O fosilnih cetaceih Hrvatske i Kranjske* u kojem opisuje sve dotad poznate nalaze kitova iz Hrvatske i Slovenije.

Opisuje nanovo vrstu *Mesocetus agrami* jer su od Van Benedenovog opisa pronađene neke nove kosti koje je Gorjanović „prisposobio“ istom primjerku: „Nu pošto se je opeta našlo u zbirkah našega Narodnoga muzeja i kr. velike gimnazije zagrebačke nekoliko važnih kostih istog Mesoceta: to je nastala potreba za bolju spoznaju njegove organizacije objelodaniti tog zanimivog kita, tim više, jer se je prikupilo i inoga gradiva i jer je valjalo neku prepariranu simfzicu iznova proučiti.“

Zanimljiva su tumačenja o „pogibiji“ zagrebačkog kita u radovima Van Benedena i Gorjanović-Krambergera. Belgijski paleontolog napisao je „da je onaj balvan litavca, što su ga jednom valovi sarmatskog mora podprali, pao na živog Mesoceta (ili bar dok je još bio mesom zaodjenut), pak mu tim utisnuo pokrov lubanje i neuralne nastavke kralježaka!“ (prijevod citata: Gorjanović-Kramberger, 1892). Van Beneden je tako objasnio deformacije na kostima fosilnog kita. Na ovo Gorjanović piše: „Nasuprot tomu spomenuti mi je samo, da imamo izpod Suseda i krasan lumbarni kralježak nekog Champsodelpha kojemu su također obje neuralne apofize potrte i osove u tjelesinu kralješka utrte. Radi dosljednosti imali bismo pomišljati, da je onaj nesretni balvan litavca cijeli naraštaj podsusedskih kitova potukao. ... To mi se učini potrebitim ovdje spomenuti, je nevalja zaboraviti i na tlak uzročen tektoničkim odnošaji, uslijed kojih je velika množina okamina u obće koje kako deformirana.“

Gorjanović-Kramberger svojim velikim paleontološkim znanjem, ali i kao i iskusan geolog ispravno zaključuje kako su moguće nastale deformacije na kostima zagrebačkog kita.

Zagrebački kit, *Mesocetus agrami*, pripada podredu *Mysticeti* – kitovi usani. Današnji kitovi iz ove skupine među najvećim su životinjama na Zemlji pa poneki mogu doseći i dužinu do tridesetak metara. Na temelju fosilnih ostataka – stražnjeg dijela lubanje, gornje čeljusti, nepotpune donje čeljusti, desne nadlaktice, dijela desne podlaktice i dvanaest kralježaka zaključeno je da je zagrebački kit bio dugačak otprilike 6 metara. Prema građi čeljusti hranio se najvjerojatnije planktonom.

Sanja Japundžić

viša kustosica, Hrvatski prirodoslovni muzej

THE WHALE IN PODSUSED “THE ZAGREB WHALE”

The remains of the Zagreb Whale were probably found and brought to the museum sometime in the mid-19th century by Major Mijat Sabljar. Major Sabljar was described in 1870 by Ljudevit Farkaš Vukotinović in his discussion titled “O petrefaktih (okaminah) u obće, i o podzemskoj fauni i flori Susedskih laporab” as “... a friend of nature, and a tenacious collector who first began to collect the fossils under Sused.”, a publication in which the finding of the Zagreb Whale is mentioned for the first time.

But let us go even further back to the geological past, about 12 million years ago, in the age of Sarmatian. Spacious, shallow and warm Paratethys Sea covered the vast majority of northern Croatia, as well as a large part of central Europe.

At that time only the highest parts of the Slavonian mountains, the peaks of Ivanščica, Kalnik and Medvednica – stands up as the islands. The Paratethys Sea was situated in an almost tropical and subtropical climate and featured a rich flora and fauna. Numerous tropical plants grew on the sea shore, such as palms, laurels, eucalyptuses, Cinnamomum trees, as well as oaks, pines, ash trees, and beech trees. The sea was rich in fish, shellfish, snails, crustaceans, corals and algae. Numerous types of whales swam in the sea as well, including our “Zagreb Whale”. All this is revealed to us by many fossils found in that part of Medvednica. Both Podsused and Dolje are known for their fossils, which kept in the Croatian Natural History Museum nowadays. The collections with numerous fish and plant fossils from these locations are of particular significance. “On the left bank of the Sava River, just over eight kilometres to the west of Zagreb, a 61-meter hill raises above the Sava plain, on which stands the old Susedgrad, now merely a ruin. On the southern side of this hill, next to the Sava, a quarry was opened around 20 years ago, with a purpose of supplying the material needed for building an embankment on the Sava near Trnje, just south of Zagreb. During the excavations, a number of fish and plant fossils were uncovered. Also, an almost complete skeleton of a great sea creature was found. Unfortunately, only a small number of these bones, which were partially described and named “Mesocetus Agram” by Mr Van Beneden from Löwen, were preserved.”

This is how Gjuro Pilar, the first Croatian educated geologist and the first professor of Geology at the University of Zagreb, described the site in his 1883 monograph “Flora fossilis Susedana”.

The remains of the Zagreb Whale were found in the quarry during the removal of the “Lithotamnium limestone”, a large block of which was incorporated in between the Sarmatian sediments - diatomites. “Lithotamnium limestone” originates from the Badenian period and was a part of the Paratethys coastline about 15 million years ago. The limestone most likely broke away and fell into the muddy bottom of the sea, from which the laminated diatomite was later formed through a process of lithification. It was in the diatomites that numerous fossilised whale bones were found, including those of the Zagreb whale.

That large block of “Lithotamnium limestone” “which seems have fallen into the marl” became a part of an interesting story about the life and death of the Zagreb whale.

Its bones, kept at the National Museum at the time, were sent by Gjuro Pilar to a Belgian zoologist and palaeontologist, Professor Pierre-Joseph van Beneden. In his 1884 work “Une baleine fossile de Croatie, appartenant au genre Mesocete”, Professor von Beneden attributed the bones to the Mesocetus genus and, since they belonged to a then-unknown species, he named it after Zagreb - Mesocetus Agrami. And so, our whale got its name, loosely translated as Zagreb Mesocet, or the Zagreb Whale.

A while later, in 1892, a renowned Croatian palaeontologist Dragutin Gorjanović-Kramberger, published his work “O fosilnih cetaceih Hrvatske i Kranjske” in which he described all known whale-related findings in Croatia and Slovenia.

Gorjanović redescribed the Mesocetus Agrami, since new bones were found after van Beneden’s description, which Gorjanović affiliated with the same specimen: “Since new important bones from the same Mesocet found their way in the collection of our National Museum and the Royal Zagreb Gymnasium, this necessitated a better understanding of this interesting whale; moreover, because new material was collected, and because it was necessary to study some of the prepared symphysis again.”

Particularly interesting are the interpretations of the “death” of the Zagreb whale in the works of Van Beneden and Gorjanović-Kramberger. The Belgian palaeontologist wrote that “the boulder of Lithotamnium limestone, which was once eroded by the Sarmatian sea, fell on a living Mesocet (or at least while it still had flesh on). It squeezed the arch of its skull and the neural endings of the vertebrae!” (Translation of the original citation: Gorjanović-Kramberger, 1892). This was how van Beneden explained the deformation of fossilised whale bones. In his response, Gorjanović writes: “In contrast, it is I only wish to mention that we also have a beautiful lumbar vertebra of a Champsodelphis under Sused, and both of its neural apophysis are also broken. For the sake of consistency, we would have to think that the unfortunate boulder of Lithotamnium limestone decimated an entire generation of Podsused whales ... It seems necessary for me to mention this here, as it important not to forget about the pressure caused by the tectonic movements which caused deformities on a large number of fossils.”

With his great paleontological knowledge and geologic expertise, Gorjanović-Kramberger correctly concludes the origins of the deformations on the bones of the Zagreb whale.

The Zagreb whale, Mesocetus Agrami, belongs to a suborder of Mysticeti - Baleen whales. Today, these whales are among the largest animals on Earth and can sometimes reach a length of up to thirty metres. Based on the fossil remains - a back section of the skull, upper jaw, incomplete lower jaw, right upper arm, right forearm, and twelve vertebrae, it was concluded that the Zagreb whale was about 6 meters long. According to the jaw bones, we assume that its diet consisted mostly of plankton.

Sanja Japundžić

Senior Curator, Croatian Natural History Museum

To je naš najveći postavljeni spomenik. Njegova kopija postavljena je iznad potoka Podsusedsko Dolje – kao da i danas pliva.
Spomenik su otkrila djeca.

Odljev kosti: Slavimir Slaviček
Obrada inoxa: Zdenko Šlibar
Stručni suradnik: Mr. sc. Darko Rukavina
Otkriven: 22. 4. 2001.

*This is the largest of the monuments. Its copy was set up over the Podsusedsko Dolje stream – as if it is still swimming today.
The monument was revealed by children.*

*Bone replica: Slavimir Slaviček
Inox processing: Zdenko Šlibar
Expert associate: Mr. sc. Darko Rukavina
Revealed: April 22, 2001*

Otvorenje izložbe u galeriji Sutinska Vrela, 20.10.2000.
Exhibition opening in Sutinska Vrela Gallery, 20th October 2000

Izrezivanje konture kita iz inox lima
Cutting out the contours of a Whale from inox sheet metal

Otvorenje izložbe u galeriji Idealni grad, Gajnice, 11.2.2000.
Exhibition opening in Ideal City Gallery, 11th February 2000

Jumbo plakat
Billboard

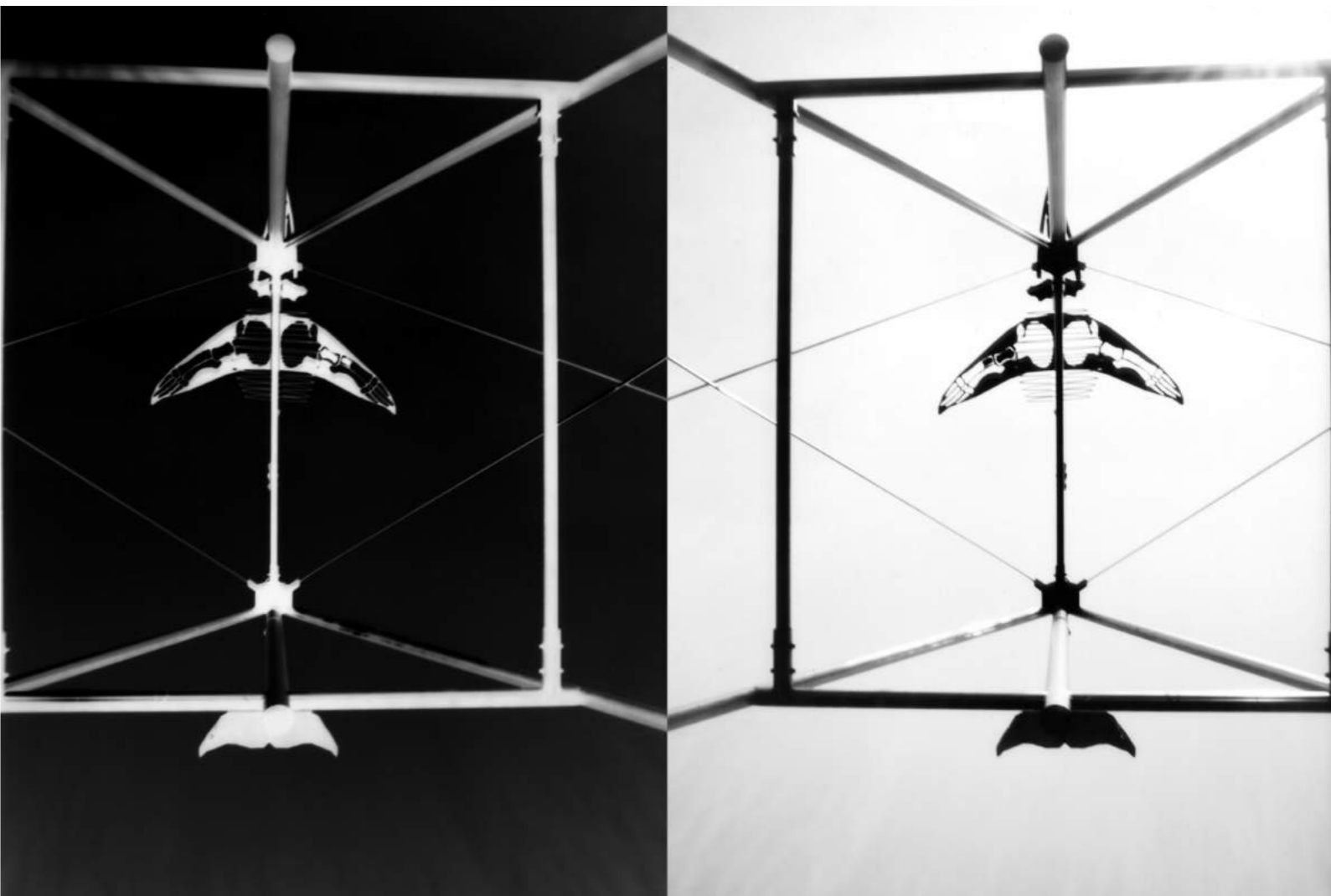

52

foto Camera obscura

53

LAMPICA NA MIROGOJSKOJ CESTI

inv. oznaka AMZ-A-8884

Brončana rimska uljanica-svjetiljka otkrivena je sasvim slučajno, 1947. godine, prilikom vrtlarskih radova na Mirogojskoj cesti k.br. 12, na dubini od oko pola metra, gdje su, prema navodu vlasnika vrta: „... u blizini mjesta prilikom gradnje neke stare kuće pronađeni tragovi nekadašnjeg rimskog groblja.“ Lampica je predana na ekspertizu, tada mladoj arheologinji i kustosici Arheološkog muzeja u Zagrebu Branki Vikić – Belančić, koja je potom, 1948. godine, predmet darovala Muzeju.

Lampica je izlivena u bronci, u 4. ili 5. st. Tijelo ima oblik janjeta (*agnus dei*) s Kristovim monogramom konstantinovskog tipa. Nos lampice izveden je u obliku sedmerokrake zvijezde, a janjeće runo stiliziranim geometrijskim motivima. Nožica na kojoj lampica stoji vitka je s ovećim okruglim postamentom.

Original, koji se nalazi u stalnom postavu Arheološkog muzeja u Zagrebu, malih je dimenzija, duljine svega 9,5cm, stoga je na križanju Rockefellerove i Mirogojske ceste postavljena 7 puta veća replika. Čast da otkrije repliku pripala je dr. sc. Branki Vikić-Belančić, arheologinji koja je taj predmet otkrila, donirala Arheološkom muzeju u Zagrebu i prva publicirala.

54

Izrada modela: Zdravko Ladiš
Otkriven: 2. 2. 2001.

THE LAMP ON MIROGOJSKA ROAD

Inv. no. AMZ-A-8884

The bronze Roman oil lamp was accidentally discovered in 1947, when the owners of Mirogojska Road, house no. 12, were gardening. The lamp was found at a depth of about half a meter at a place the owners describe as: "... being close to the place where traces of a Roman cemetery had been found during the constructing of an old house". The lamp was submitted for study to the, then young archaeologist and curator of the Archaeological Museum in Zagreb, Branka Vikić-Belančić, who then gave the find to the Museum in 1948.

The lamp was cast in bronze in the 4th or 5th centuries. Its body is shaped as a lamb (agnus dei) with the monogram of Christ of the Constantine type. The muzzle is shaped as a seven-pointed star, and the lamb's fleece is presented through geometrical motifs. The foot that the lamp stands on is thin and has a larger round pedestal.

The original, displayed in the permanent exhibition of the Archaeological Museum in Zagreb, is small, measuring only 9.5 cm in length, so the intersection of Rockefellerova and Mirogojska roads is decorated by its seven times larger replica. The honor of revealing the replica fell to Branka Vikić-Belančić, PhD, the archaeologist who had discovered the find, donated it to the Archaeological Museum in Zagreb, and published it for the first time.

Model production: Zdravko Ladiš
Revealed: February 2, 2001

55

EGNATULEJ FLORENTIN U PARKU RIBNJAK

inv. oznaka AMZ-KS-358

Iza leđa zagrebačke prvostolnice, a u središtu parka Ribnjak (nekadašnjeg biskupskog perivoja) 2014. godine postavljena je 161 cm visoka replika nadgrobnog spomenika Rimljanina Egnatuleja Florentina. Original je isklesan u 3. ili 4. desetljeću 2. st. poslije Krista, a kako je načinjen od vapnenca, relativno mekane vrste kamena, dosta je oštećen pa mu ni natpis nije u potpunosti sačuvan. Pokojnik je prikazan u pravokutnoj niši, s bradom i kovčavom kosom.

Original je izložen u lapidariju Arheološkog muzeja u koji je dopremljen zahvaljujući angažmanu tadašnjeg ravnatelja Josipa Brunšmida i Ivana Tkalčića, koncem 19. stoljeća, a do 1873. bio je uzidan u kući (kaptolski marof) na Ribnjaku u Zagrebu. Spomenik je otkrio Ivica Lovrić, pročelnik Ureda za obrazovanje, kulturu i sport grada Zagreba.

Natpis glasi :

D(is). M(anibus)

L(ucio). Egnatuleio

L(ucii). f(ilio). Florentino

a[n(norum). XXX. pater

fj(aciendum). c(uravit). h(ic). s(iti).

s(unt)

Bozima Manima
Luciju Egnatuleju
Lucija sinu, Florentinu
tridesetogodišnjaku, otac
dao načiniti. Ovdje su sahranjeni.

Prijevod natpisa: Ivica Degmedžić

Izrada odljeva: Slavimir Slaviček

Otkriven: 25.10.2014.

EGNATULEUS FLORENTINIUS IN THE RIBNJAK PARK

Inv. no. AMZ-KS-358

A 161-cm-tall replica of a Roman tombstone of the Roman citizen Egnatuleus Florentinus was set up behind the Zagreb cathedral, and in the center of the Ribnjak park (former bishopric gardens) in 2014. The original was made in the 3rd or 4th decade of the 2nd century AD and, seeing as it is made out of limestone, a relatively soft rock, it is significantly damaged and the inscription is not fully preserved. The deceased is depicted in a rectangular niche, and has a beard and curly hair.

The original is displayed in the lapidarium of the Archaeological Museum in Zagreb where it was brought at the insistence of the then director, Josipa Brunšmid, and Ivan Tkalčić at the end of the 19th century. Until 1873, it was built into a house (the Kaptol marof) at Ribnjak in Zagreb. The monument was revealed by Ivica Lovrić, head of the Office for Education, Culture and Sports of the City of Zagreb.

The inscription states:

D(is). M(anibus)

L(ucio). Egnatuleio

L(ucii). f(ilio). Florentino

a[n(norum). XXX. pater

fj(aciendum). c(uravit). h(ic). s(iti).

s(unt)

To the Mani Gods

To Lucius Egnatuleus

To Florentino, the son of Lucius'

father of a thirty year old

made by his father. Here they rest.

Translation of inscription: Ana Đukić

Replica production: Slavimir Slaviček

Revealed: October 25, 2014

original u atriju Arheološkog muzeja u Zagrebu
original in the lapidarium of the Archaeological Museum

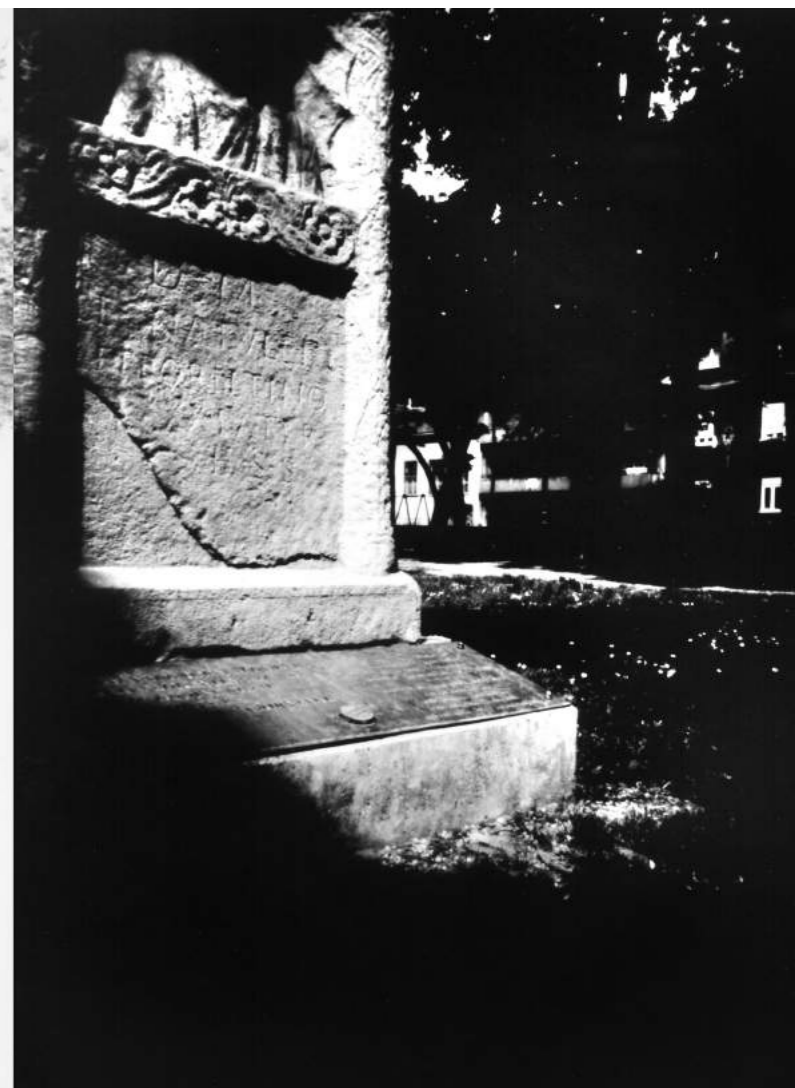
Slavimir Slaviček na djelu

Slavimir Slaviček at work

foto Camera obscura

DIOKLECijan NA TRGU BANA JELAČIĆA

inv. oznaka AMZ-C-12793

Godine 1888. na tadašnjem Jelačić-placu, prigodom kopanja rupa za temelje zgrade posjednika Gavelle na kućnom broju 12, pronađen je brončani novac cara Dioklecijana iskovan 299. godine u carskoj kovnici novca u Ticinu u Italiji. Numizmatičkom odjelu Arheološkog muzeja u Zagrebu darovan je 1903. godine.

Spomenik je otkrio Vinko Ivić, ravnatelj Muzeja grada Zagreba.

Izrada modela: Zdravko Ladiš
Otkriven: 16.5.2015.

DIOCLETIAN AT THE BAN JELAČIĆ SQUARE

Inv. no.AMZ-C-12793

In 1888, foundations were being constructed for Gavelle owner's building at house number 12 at the then Jelačić square, and a bronze coin of emperor Diocletian was discovered. The coin was minted in 299 in the imperial mint in Ticino, Italy. The numismatic department of the Archaeological Museum in Zagreb received the coin as a gift in 1903.

The monument was revealed by Vinko Ivić, director of the Zagreb City Museum.

Model production: Zdravko Ladiš
Revealed: May 16, 2015

62 RIMSKI CAREVI U ZAGREBU

Naslov izložbeno – kulturološkog projekta RIMSKI CAREVI U ZAGREBU krije u sebi jednu malu zamku; kada su na ovom području obitali Rimljani - a to je prvih nekoliko stoljeća poslije Krista - Zagreba još nije bilo, i obrnuto – kada je u 11. stoljeću ovdje osnovana biskupija, Rimljana više nije bilo. Dakle, ne postoji kontinuitet naselja kakav u mnogim priobalnim gradovima možemo pratiti sve do današnjih dana, ali postoji kontinuitet naseljavanja ovoga prostora.

Antika se u različitim sredinama javlja i u različita vremena – negdje ranije počinje i dulje traje, dok se drugdje kasnije javlja, a ranije nestaje. Na području na kojem se danas prostire Zagreb pojavu antike možemo staviti u posljednja desetljeća prije Krista, dok joj je konac negdje tijekom 5. stoljeća poslije Krista tj. bili smo uključeni u sastav Rimskog Carstva oko četiri i pol stoljeća. To razdoblje u Zagrebu i bližoj okolici dokazano je materijalnim ostacima na više od 120 lokaliteta.

U piramidi vlasti svakoga carstva pa tako Rimskoga, na njezinu se vrhu nalazio car koji je tijekom vladavine, između ostalog, kovao svoj novac na kojemu je bio prikazan njegov lik. Neki od takvih primjeraka pronađeni su u najstrožem središtu Zagreba, na Gornjem i u Donjem gradu, što je za današnjeg stanovnika itekakvo iznenađenje.

U okviru ovog projekta odabrano je pet vrlo značajnih rimskih careva (August, Domicijan, Hadrijan, Proba, Dioklecijan) čiji su novci pronađeni na pet lokacija, a vladali su tijekom prva četiri stoljeća poslije Krista.

ROMAN EMPERORS IN ZAGREB

The title of the exhibition-cultural project, ROMAN EMPERORS IN ZAGREB, hides a small trap. When the Roman inhabited this area – during the first several decades AD – Zagreb did not yet exist. Equally, when the diocese was founded here, in the 11th century, the Romans were no longer present. Therefore, there is no continuity of settlement the likes of which are seen in coastal cities until the present day, but there is a continuity of habitation in this area.

Classical Antiquity appeared at different times in different surroundings – at some places it appeared earlier and lasted longer, while, at other places, it appeared later and finished earlier. On the territory of today's Zagreb, the appearance of Classical Antiquity can be dated to the last decades BC, and it finished sometime during the 5th century AD, meaning that the city was incorporated into the system of the Roman Empire for about four and a half centuries. In Zagreb and the surrounding area, this period is attested to by the material remains discovered at over 120 sites.

The power pyramid of any empire, including the Roman one, is headed by an emperor who, among other things, during his rule, minted his coins that contained a depiction of his character. Some coins of this type were discovered at the very center of Zagreb, at Gornji and Donji grad ("upper and lower city"), which might be surprising to today's citizens.

This project includes a selection of five, highly significant, Roman emperors (Augustus, Domitian, Hadrian, Probus, and Diocletian) on five locations, and who ruled during the first four centuries AD.

64

foto Camera obscura

65

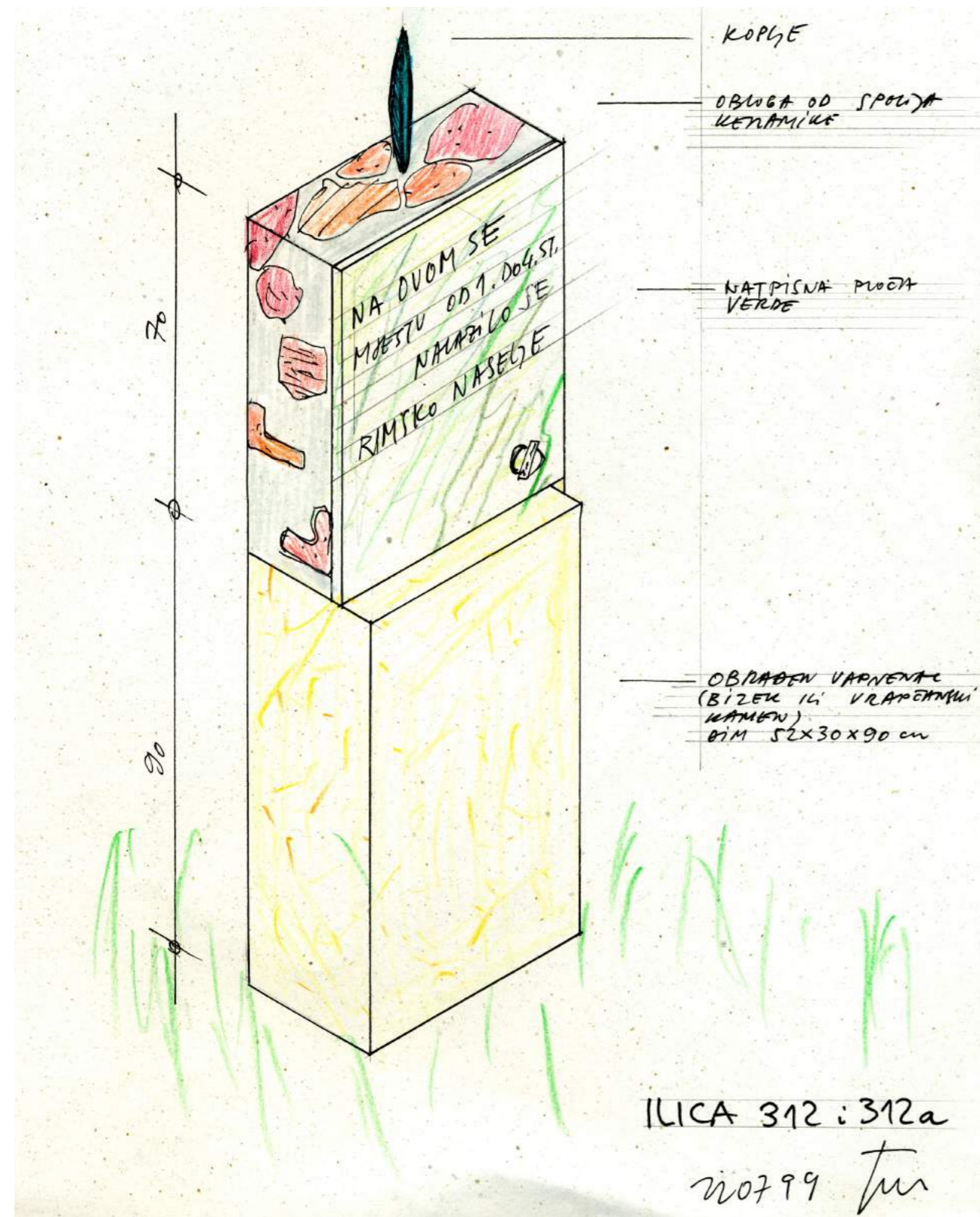
PROJEKTI U PRIPREMI PROJECTS IN PREPARATION

NALAZ U KUSTOŠIJI

U zagrebačkoj Kustošiji, 50-ih godina 20. st., prilikom građevinskih radova i proširivanja kolničke trake, na adresi Ilica 312 i Ilica 312a, pronađeno je nešto bakrenih novčića koje su radnici pobacali, jedan metalni vrh koplja te pravokutni djelomično obrađen vapnenački blok. Podaci o okolnostima i vrsti nalaza preuzeti su iz Arhiva Arheološkog muzeja u Zagrebu.

FINDING IN KUSTOŠIJA

A number of bronze coins, thrown away by construction workers, a metal spearhead, and a rectangular, semi-processed block of limestone were found in the 1950's during the roadworks in Zagreb's Kustošija, near house numbers 312 and 312a in Ilica Street. Details of the circumstances and the type of the find were taken from archives of the Archaeological Museum in Zagreb.

BRONČANA POSUDA U ZAGORSKOJ ULICI

inv. oznaka AMZ- A-5177

Prilikom gradnje pogonske stanice za gradski vodovod, 17. 07. 1986., pronađen je rimski bunar drvenog dna za zadržavanje vode. U bunaru je pronađena brončana posudica, dio kozmetičkog asortimana, za čuvanje mirisnih masti i ulja, a Arheološkom muzeju u Zagrebu poklonilo ju je Gradsko poglavarstvo.

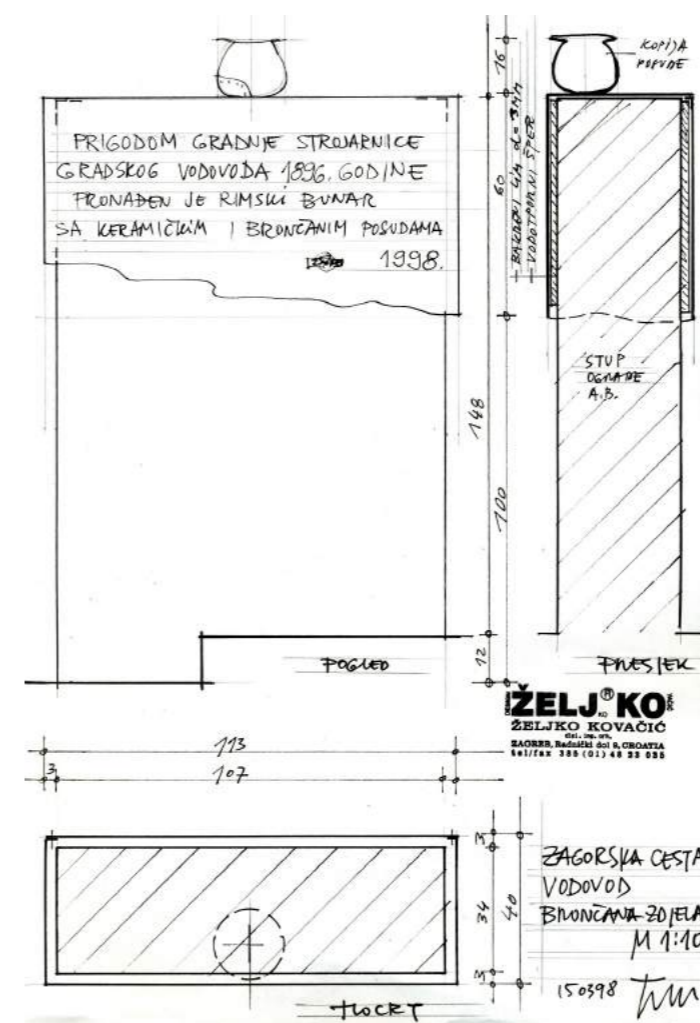
Plitka i široka posuda trbušastog je oblika s izvučenim i vodoravno polovičnim rubom te sačuvanim provijeslom. Još za upotrebe u antičko vrijeme posuda je često krpana, a na koncu i nagnječena.. Ovakvih je posuda dosad pronađen znatan broj, upravo u kontekstu termi i kupelji. Često su imale ručku, provijeslo ili lančić kojim su bile okačene, a također i poklopac kojim bi se zatvorile.

THE BRONZE VESSEL IN ZAGORSKA STREET

inv. no. AMZ- A-5177

When the power station for the city water supply was being constructed on July 17, 1986, a Roman well with a wooden bottom for storing water was discovered. The well yielded a small bronze vessel, a part of a cosmetic set that was used to store scented fats and oils. The vessel was presented to the Archaeological Museum in Zagreb by the authorities of the City of Zagreb.

The shallow and wide vessel has a rounded body and an outward-facing horizontal rim and a preserved hook. When it was in use during the Classical Antiquity, the vessel was frequently patched, and, finally, crushed. Many vessels of this type have been discovered, precisely in the context of baths and spas. They often had handles, hooks or chains so they could be hung, as well as a lid used to seal them.

SREDNJOVJEKOVNE NAUŠNICE NA KAPTOLU

Prigodom rušenja Bakačeve kule na Kaptolskom trgu 1906./1907. godinu, ispred katedrale obnovljene nakon velikog potresa 1880. godine, pronađena su četiri primjerka ranosrednjovjekovnog brončanog nakita koje je Arheološkom odjelu Narodnog muzeja predao Gjuro Kemfelja, njegov pomoćni službenik. Tridesetak godina kasnije, prigodom nivelacije Kaptolskog trga pronađeni su tragovi ljudskih kostura pa su i naušnice, inače prvi put objavljene tek 1952. godine, dovedene u svezu s pretpostavljenim srednjovjekovnim grobljem u neposrednoj blizini.

Skup nalaza podrazumijeva četiri brončane naušnice: jednu sa zvjezdolikim privjeskom, jednu s grozdolikim privjeskom, djelomično sačuvanu karičastu s lančanim privjescima te karičastu naušnicu sa spiralnim završetkom. Danas je izvjesno kako nalazi nisu istodobni već se mogu datirati u širok raspon od druge polovine 8. st. do početka 11. st. Takva datacija potvrđuje kontinuitet zaposjedanja zagrebačkog Kaptola od najranijih stoljeća srednjega vijeka

Predlažemo da se od kamenih blokova koji se skidaju kod obnove pročelja katedrale sagradi tlocrtna naznaka zapadnog zida biskupske tvrđe s Bakačevom kulom u visini 40-45 cm. Na zid bi se moglo sjesti. Postojeća dva portala ulaza mogu se proširiti i tek naznakom izgleda u podu. Na zidu bi bila u bronci izvedena maketa Kaptola i katedrale iz vremena prije velikog potresa 1880. godine.

Unutar Bakačeve kule bila bi podna niša s uvećanim modelima starohrvatskog nakita. Niša bi imala osvjjetljenje i bila natkrivena staklom u razini poda, po kojem se može hodati. Prateća legenda objašnjavala bi važnost nalaza.

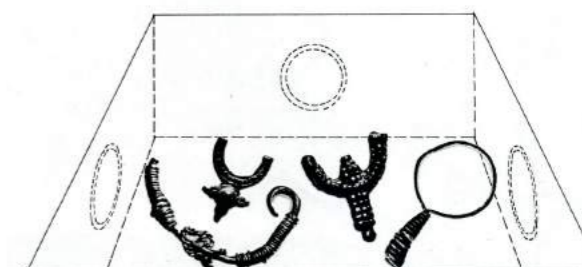
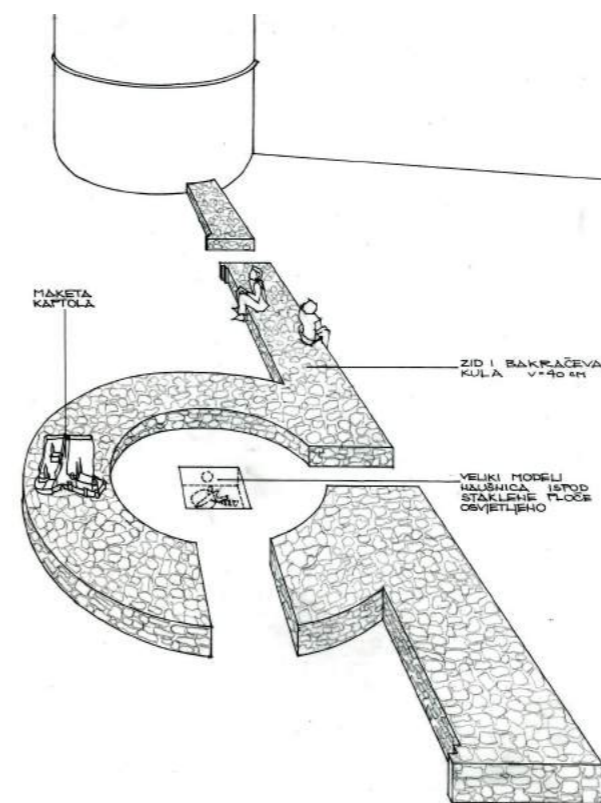
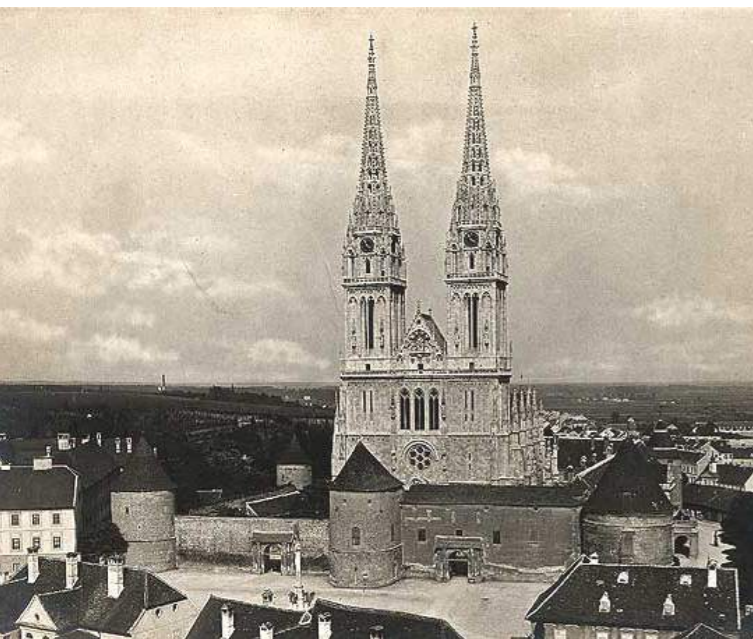
MEDIEVAL EARRINGS AT KAPTOL

When the Bakačeva kula (Bakačev tower) at Kaptol Square was demolished in 1906/1907, in front of the cathedral, rebuilt after the great earthquake of 1880, four pieces of early medieval bronze jewelry were discovered and donated to the Archaeological Department of the National Museum by Gjuro Kemfelja, an assistant officer. Thirty years later, when the Kaptol Square was being leveled, traces of human skeletons were found, so that the earrings, which were not published until 1952, were connected with the medieval cemetery in the immediate vicinity.

The assemblage includes four bronze earrings; one with a star-like pendant, one with a grape-like pendant, a partially preserved one with chain pendants, and a ring-like one with a spiral ending. Today it is clear that these finds are not contemporaneous, but can be dated to a wide period between the second half of the 8th and the beginning of the 11th century. This datation attests to the continuity of settling of Kaptol in Zagreb from the earliest centuries of the Middle Ages.

We propose that the stone blocks, removed during the restoration of the cathedral façade, be used to construct a layout of the western wall of the bishop's fortress with a 40-45 cm-tall Bakačeva kula height of. The wall could be used for sitting down. The existing two entry portals could be expanded through markings placed on the floor. The wall would include a bronze model of Kaptol and the cathedral from the time before the great earthquake of 1880.

Bakačeva kula would include a floor niche with enlarged models of old Croatian jewelry. The niche would be lighted and covered with glass on floor level, so that it could be walked over. The accompanying text would explain the significance of the finds.

**STAROHRVATSKE
NAUŠNICE**

DETALJ

HADRIJANOV SESTERCIJ

inv. oznaka AMZ-C-1488

Prilikom izgradnje zgrade Palače pravde, 1877-1878. godine, (današnja zgrada Županijskog suda u Zagrebu, Zrinjevac 5), pronađen je brončani sestercij kovan u razdoblju od 134.- 138. godine, za vladavine rimskog cara Hadrijana. Arheološkom muzeju u Zagrebu poklonjen je 1878. godine.

Nakon izrade idejnog rješenja i njegova prihvaćanja od strane svih mjerodavnih tijela i institucija grada Zagreba, Gradski zavod za zaštitu spomenika kulture i prirode nije odobrio postavljanje spomenika na pročelju zgrade Županijskog suda. Neargumentirana odbijenica pročelnika Zavoda isključiv je razlog izostanka realizacije ovog projekta. No, usprkos odbijenici, autori Akcije uvjereni su da će do njegove realizacije svakako doći.

HADRIAN'S SESTERTIUS

inv. no. AMZ-C-1488

When the building for the Municipal Civil Court of Zagreb was being constructed, 1877-1878 (oday's building of the County Court of Zagreb, Zrinjevac 5), a bronze sestertius was discovered. It was minted in the period between 134 and 138, during the reign of Roman emperor Hadrian. The coin was given to the Archaeological Museum in Zagreb in 1878.

After the draft of the conceptual solution was finished and approved by all relevant authorities and institutions of the City of Zagreb, the City Institute for the Conservation of Cultural and Natural Heritage did not issue an allowance for the monument to be set up on the façade of the County Court. The unexplained rejection of the Institute director is the sole reason for the lack of realization of this project. However, despite the refusal, the authors of this Action are convinced that the project will be realized in the future.

OSTALI RIMSKI NOVČIĆI

NOVAC CARA DOMICIJANA

Sestercij cara Domicijana (81. - 96. god.) kovan je za njegove vladavine 90. i 91. godine. Pronađen je u Mletačkoj ulici, a darovan je Arheološkom muzeju u Zagrebu 1913. god.

Na prednjoj strani je prikazana glava ovjenčana lovorovim vijencem uz natpis IMP CAES DOMIT AVG GERM COS XV CENS PER PP, dok je na stražnjoj strani Jupiter u sjedećem položaju sa žezlom u lijevoj i malom Viktorijom u desnoj ruci uz natpis IOVI VICTORI, S C

NOVAC CARA PROBA

Brončani antoninijan kovan za vladavine cara Proba (276.- 282. god.) u siscijskoj kovnici, pronađen je 1899. godine prilikom radova na kanalizaciji u starom, sada napuštenom koritu potoka Medveščaka u današnjoj Tkalčičevoj ulici. Tadašnje Gradsko poglavarstvo Zagreba naložilo je da se novčić oduzme radnicima te preda Arheološkom muzeju u Zagrebu, gdje se i danas čuva.

Na prednjoj je strani poprsje u oklopu sa zrakastom krunom uz natpis IMP C PROBVU PF AVG, a na stražnjoj lijevo u polju T, u egzergu XXI – Providentia stoji, drži kuglu i koso koplje.

NOVAC CARA AUGUSTA

Nalazi novca ranoga Carskog razdoblja na zagrebačkom su području relativno rijetki. Jedan takav, i to onaj cara Augusta (27. god. pr. Kr – 14. god.), pronađen je uz još 16 primjeraka raznog rimskog novca prilikom kopanja vodovodnog kanala na Trgu sv. Marka, oko 1876. godine. Podatak je to koji je dostupan iz muzejskog arhiva dok je sam novac, nažalost, još davno izgubljen te ne možemo znati o kojoj je nominali bila riječ.

OTHER ROMAN COINS

EMPEROR DOMITIAN'S COIN

A sestertius of Emperor Domitian (81-96), minted during his reign in the years 90 and 91, was found in Mletačka Street. It was donated to the Archaeological Museum in Zagreb in 1913. A head with a laurel wreath is featured on the front of the coin, decorated with the inscription IMP CAES DOMIT AVG GERM COS XV CENS PER PP. On the backside of the coin, Jupiter is depicted in a sitting position, with a sceptre in his left hand, and a small goddess Victoria in his right, with the inscription IOVI VICTORI, SC.

EMPEROR PROBUS' COIN

A bronze Antoninianus, minted in the Siscian Mint during the reign of Emperor Probus (276-282), was found in 1899 during the sewage works in the old, now abandoned basin of the Medveščak stream in today's Tkalčičeva Street. Zagreb City Council ordered the coin to be taken away from the workers and be given to the Archaeological Museum in Zagreb, where it is still kept today. The front side of the coin features an armoured bust with a radial crown, with the inscription IMP C PROBVU PF AVG. The rear side - left T field, exergue XXI – features providence, standing and holding a sphere and a spear.

EMPEROR AUGUSTUS' COIN

Archaeological finds of early Roman coins in Zagreb's area are relatively rare. One of such finds was the Emperor Augustus' coin (27 BC - 14 AD), which was found along with 16 other Roman coins from different periods. It was found in circa 1876 during the construction of the water supply line on St Mark Square. While this information is available in the museum archives, the coin itself was unfortunately lost a long time ago and its denomination is unknown.

BRONČANODOBNA OSTAVA – DEŽMANOV PROLAZ

inv. oznaka P-8049

Brončanodobna ostava iz Dežmanovog prolaza jedna je od tek 17 poznatih ostava iz grupe zagorsko - međimursko - prigorjskih ostava. Slučajno je otkrivena 1949. godine prilikom građevinskih radova u Dežmanovoj ulici te je pohranjena u Arheološkom muzeju u Zagrebu. Sadrži ukrasnu brončanu iglu s glavicom u obliku kugle, ornamentiranu po samoj igli prstenastim udubinama, trokutima i valovitim crtama, a na glavici je u obliku pojasa cik-cak ornament naznačen s nekoliko udubljenih crta, kasnobrončanodobni vrh koplja s jako istaknutim ispupčenjem na jednoj i drugoj strani, ovalnog oblika, šupljeg dna za nasad i odlomljenog vrška, 4 fragmentirana brončana srpa s izbočinama na rubovima te dva grumena bakrenih slitina, zelonopatiniiranih i bez tragova mehaničke obrade.

Namjera je autora Akcije obilježiti i ovu lokaciju. Brončanodobna ostava iz 12. st. pr. Kr. bila bi najstariji spomenikom obilježen antropogeni nalaz na čitavom gradskom prostoru.

THE BRONZE AGE HOARD - DEŽMANOV PROLAZ

Inv. no. P-8049

The Bronze Age hoard discovered at Dežmanov prolaz is one of only 17 known hoards from the Zagorje-Međimurje-Prigorje group. It was accidentally discovered in 1949 during construction works in Dežmanova Street, and was stored at the Archaeological Museum in Zagreb. The hoard contains a bronze decorative pin with a spherical head, decorated with ring-like indentations, triangles and wavy lines on the pin body and a zigzag ornament composed of several incised lines that flow around the head. The hoard also includes a Late Bronze Age oval spearhead that is missing the tip, but which has highly pronounced ribs on both sides and a hollow bottom for hafting, as well as four fragmented bronze sickles with protrusions on the edges, and two clumps of copper alloys covered with a green patina that show no traces of mechanical processing.

The authors of this Action intend to mark this location. The 12th-century-BC Bronze Age hoard would be the oldest marked anthropogenic find on the entire city area.

STALNI POSTAV AKCIJE U PIVNICI ZLATNI MEDO

PERMANENT EXHIBITION AT THE BREWERY AND PUB ZLATNI MEDO

VEČERNJI LIST ■ UTORAK, 2.10.2007.

ZLATNI MEDO U pivnici otvorena izložba "Zagreb dok ga još nije bilo"

Pivo uz mamuta i zagrebačkoga kita

Ideja je da muzeji izadu među ljude i zainteresiraju ih, kaže Ž. Kovačić

MARTIN PULIĆ

Putovanje u daleku prošlost kad su na mjestu Zagreba plivali kitovi ili hodali mamuti u budućnosti će vjerojatno biti česta fantazija ili tema rasprava ljubitelja dobrog piva za posjeta pivnici Zlatni medo na Savskoj cesti 56.

Nad starim Rimljanima

Jučer je tamo svečano otvorena stalna prezentacija akcije "Zagreb dok ga još nije bilo - Zagreb prije 1094." s deset izložaka, kopija predmeta iz Arheološkog i Prirodoslovnog muzeja, kakve su u sklopu akcije postavljene i na zagrebačkim lokacijama gdje su otkriveni.

Mramorna glava Rimljanina iz Petrinjske, kost kuka mamuta iz Frankopanske, brončani kipić boga Jupitera iz Banjavčičeve, kostur kita iz Podsuseda... samo su neki od njih.

Akciju su još 1991. pokrenuli arheolozi Zoran Gregl i Nenan Jandrić te arhitekt Željko Kovačić.

Ideja je bila da muzeji izadu na cestu i da se zainteresiraju građani, tako da dođu i u muzej - rekao je Željko Kovačić.

Dobra volja vlasnika pivnice nije bila jedini motiv za otvaranje stalne izložbe u pivnici. Ispod Zlatnog mede početkom 40-ih godina pro-

Kost kuka mamuta pronađena je u Frankopanskoj ullici

Nenan Jandrić, Zoran Gregl, Milan Bandić i Željko Kovačić

nađena su dva antička groba datirana u 1.-2. stoljeće poslije Krista, u kojima su pronađeni keramički predmeti.

Kit nova maskota

Na ploči postavljenoj kod ulaza 1992. apliciran je zbog

toga reljef keramičkog vrča s dvije ručke.

Iskopine svjedoče da Zagreb nije nastao slučajno, nego da su njegovo tlo i geografski položaj bili idealni za nastanak grada - zaključuje Nenan Jandrić.

On predlaže i novoga

Jupitera stalno krađu

U svibnju 1931. kod Banjavčičeve 3 pronađen je mali brončani kip rimskog boga Jupitera. Original je ukraden davno, a naše kopije već su četiri puta ukradene. Nijedna nije ostala duže od nekoliko mjeseci - požalio se Nenan Jandrić.

kandidata za zagrebačku maskotu.

Studenti geologije iz cijelog svijeta uče o zagrebačkom kitu, pronađenom daleko od mora, i on bi mogao postati simbol metropole - smatra Nenan Jandrić.

Otvorenje stalnog postava: 1.10.2007.

Otvorio gradonačelnik grada Zagreba: Milan Bandić

Permanent exhibition opening: 1st October 2007

Exhibition was revealed by the mayor of the City of Zagreb: Milan Bandić

ZORAN GREGL

Rođen je u Zagrebu 1952. godine gdje je diplomirao povijest i arheologiju na Filozofskom fakultetu te 1995. doktorirao temom "Grobovi i nekropole ranocarskog razdoblja u Hrvatskom dijelu provincije Gornja Panonija". Od 1979. godine bio je zaposlen u Arheološkom muzeju u Zagrebu, gdje je prošao sva muzejska i znanstvena zvanja do muzejskog i znanstvenog savjetnika. Bavio se antičkim razdobljem s osobitim osvrtnom na prometnice i nekropole ranocarskog i kasnocarskog razdoblja u sjevernoj Hrvatskoj. Vodio je arheološka istraživanja u Zagrebu, Đakovu, Gornjoj Vasi, Brateljima i Mrzlom Polju na Žumberku, Donjim i Gornjim Čehima, Botincu, Hrastju kod Zeline, Turopolju... Autor je (ili koautor) brojnih izložbi: Rimskodobna nekropola Zagreb-Stenjevec, Gornja Vas, Stari Rimljani u Novom Zagrebu, Rimske nekropole sjeverne Hrvatske, Zagreb prije Zagreba, Žumberak od prapovijesti do kasne antike, Oživljene kulture – arheološka otkritja na Gorjancih-Žumberku, Transparentna ljepota - staklo iz hrvatskih muzeja itd. te stalnih postava antike u Arheološkom muzeju u Zagrebu i Samoborskom muzeju. Napisao je knjige *Rimljani u Zagrebu*, *Rimske nekropole sjeverne Hrvatske*, *Zagrebačke ulice*, *Žumberak i Latobici (bommage jednoj planini)* te više desetaka arheoloških članaka i rasprava u stručnim časopisima i katalozima zajedničkih izložbi.

NENAD JANDRIĆ

Arheolog po obrazovanju, rođen je 1954. god. u Ljubljani. Od 1987. godine zaposlen je u Hrvatskom prirodoslovnom muzeju kao voditelj izdavačke djelatnosti, marketinga i promidžbe. U ulozi koordinatora sudjelovao je u realizaciji brojnih izložbi u zemlji i inozemstvu (*Krapinski pračovjek-spomenik svjetske baštine*, *Brusina – naš suvremenik*, *Neandertalci iznova...*) Kao potpredsjednik organizacijskog odbora sudjelovao je u organizaciji Svjetskog simpozija vezanog za 100. obljetnicu otkrića krapinskog pračovjeka. Uz organizaciju tiska mnogih muzejskih publikacija jedan je od urednika bibliofilskih izdanja posvećenih prirodoslovcima Spiridionu Brusini i Franji Koščecu. Sudjelovao je u projektu uređenja ulaznih veža i atrija Muzeja u kojem dominantno mjesto zauzima *Kameno-spisna karta Hrvatske*. Utemeljitelj je i član programskog odbora Klupske kazališno-glazbene scene AMADEO koja od 2000. godine do danas djeluje u atriju Hrvatskoga prirodoslovnog muzeja. S Radom Vnuk i Vatroslavom Kulišem od 2010. godine u HPM-u vodi izložbeni projekt posvećen uspomeni na akademsku slikaricu i grafičarku Izabelu Šimunović (1970. – 2010.) koji predstavlja hrvatske likovne umjetnike čija su djela inspirirana prirodoslovnom tematikom (Izabela Šimunović, Vladimir Filakovac, Denis Krašković, Petar Dolić, Bane Milenković...). U dnevnom tisku objavio je više desetaka prikaza i stručnih članaka.

ŽELJKO KOVAČIĆ

Rođen 1951. godine u Sisku. Arhitekt koji se osim "klasičnom" arhitekturom (obiteljske kuće, interijeri Ham-Ham, Globtour u Zagrebu, Muzej krapinskih neandertalaca u Krapini, Romanička kula Starog Grada Ozalj, Oranžerija dvorca Eltz, Galerija Vidović u Splitu, kiosk Tehničkog muzeja u Zagrebu, Moderna Galerija...) bavi postavljanjem izložbi u zemlji i inozemstvu (Krapinski pračovjek, Gundulićev san, Vučedol, Temporibus domino Branimeru, La Nave Va, Antičko staklo Argyruntuma, Zašto su leptiri šareni, Idoli, Smeće, Bitka kod Siska, Die Neandertaler und die Anfänge Europas, Slike mira, Stoljeće promjena, Vučedolski Orion, Vučedolski hromi bog, Secesija u Hrvatskoj, Falusom protiv uroka, Potok u srcu Zagreba, Skriveno blago, Otto Antonini, Zlatno doba Kranja, Mors porta vitae, Julije Klović, Iso Kršnjavi, Transparentna ljepota...), stalnim postavljanjem muzeja (Samoborski muzej, Muzej grada Zagreba, Muzej Sisak, Muzej Nin, Branič kula Dubovac, Zavičajni muzej Ozalj, Memorijalni stan M. i B. Krležje, Mjesto sjećanja - Vukovarska bolnica 1991., Tiflološki muzej, Muzej krapinskih neandertalaca, Gorenjski muzej Kranj), industrijskim oblikovanjem (boca za vinjak Glembay, Badelove rakije, kravate Croata, službeni stolac kongresa P.E.N. u Dubrovniku...), grafičkim dizajnom (monografija Ivica Propadalo, Viktor Kovačić...), kao i kulturološkim akcijama (Pučke svečanosti, Total projekcija, Karneval Zagreb...).

ZORAN GREGL

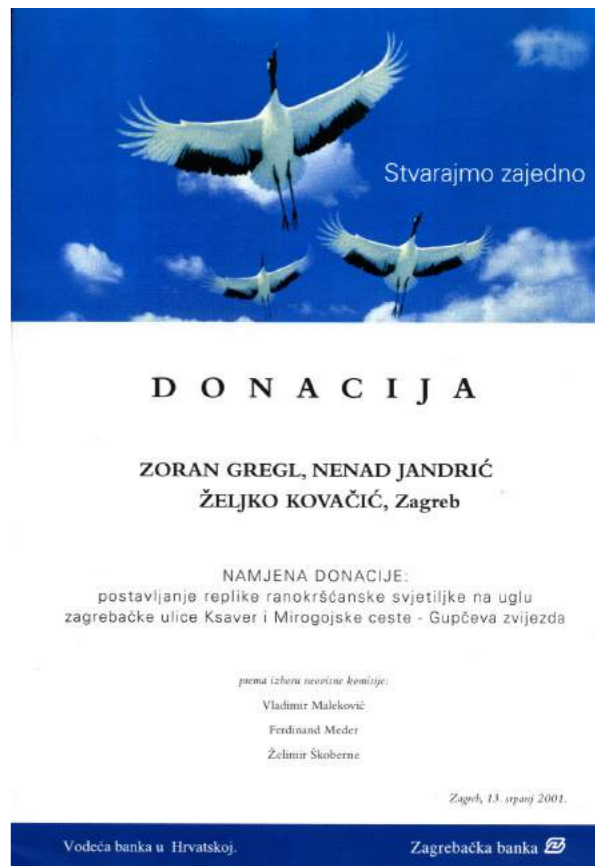
Born in Zagreb, in 1952, graduated history and archeology from the Faculty of Humanities and Social Sciences in Zagreb. He earned his doctoral degree in 1995 with a thesis titled "Graves and Graveyards of the Early Imperial Period in the Croatian Part of the Upper Pannonia Province". He has been employed in the Archaeological Museum in Zagreb since 1979. His research interest was in the Roman period with an emphasis on roads and graveyards in the early Christian and late imperial periods in northern Croatia. He led archaeological excavations in Zagreb, Đakovo, Gornja Vas, Bratelji and Mrzlo Polje at Žumberak, at Donji and Gornji Čehi, Botinec, Hrastje near Zelina, and Turopolje, among others. He authored or co-authored numerous exhibitions: Roman graveyard Zagreb-Stenjevec, Gornja Vas, Old Romans in New Zagreb, Roman graveyards in northern Croatia, Zagreb before Zagreb, Žumberak – from prehistoric times until late Antiquity, Relived cultures – archaeological discoveries in Gorjanci-Žumberak, Transparent beauty-glass from Croatian Museums etc., and permanent exhibitions of antiquity at the Archaeological Museum in Zagreb and at the Museum of Samobor. He authored several books: "The Romans in Zagreb", "The Roman graveyards in northern Croatia", "The streets of Zagreb", "Žumberak and Latobici (homage to the mountain)", and numerous archaeological papers in professional journals and catalogues of collective exhibitions.

NENAD JANDRIĆ

Born in 1954 in Ljubljana, Nenad is an archaeologist by education. He works in the Croatian Natural History Museum as Head of publishing and marketing. He was involved in organization and realization of various exhibitions in Croatia and abroad ("Krapina Neanderthal – World Heritage Monument", "Brusina – our contemporary", "Neanderthals Again", among others). As vice-president of organization committee, Nenad was involved in the organization of a World Symposium marking 100 years from the discovery of Krapina Neanderthals. He is one of the editors and coordinators of bibliophilic editions dedicated to Spiridion Brusina and Franjo Koščec. He was involved in a restoration of the entrance and the atrium in the Natural History Museum, and its main attraction, the stone map of Croatia. Nenad is also a founder and a member of the organization and programme board of Amadeo Theatre and Music Company, which operates in the Natural History Museum atrium since 2000. Along with Rada Vnuk and Vatroslav Kuliš, Nenad organizes and leads a series of exhibitions dedicated to the academic painter and graphic artist Izabela Šimunović (1970 - 2010), aimed at promoting artists whose work is inspired by natural history themes (Izabela Šimunović, Vladimir Filakovac, Denis Krašković, Petar Dolić, Bane Milenković...). Nenad has published a number of publications in daily press and journals.

ŽELJKO KOVAČIĆ

Željko was born in 1951 in Sisak. He is an architect who, besides "classic" architecture (family houses, interiors - Ham Ham, Globtour Zagreb, Museum of Krapina Neanderthals in Krapina, Romanic Tower in Ozalj's Old town, Eltz Castle Conservatory, Vidović Gallery in Split, Technical Museum in Zagreb Kiosk, Modern Gallery, etc.), his occupation is museum exhibitions in Croatia and abroad (Krapina Neanderthals, Gundulić's Dream, Vučedol, Temporibus Domino Branimeru, La Nave Va, Antic Glass of Argyruntum, Why Butterflies Have Colors, Idols, Rubbish, The Battle of Sisak, Die Neandertaler und die anfänge Europas, Pictures of peace, The Century of Changes, The Vučedol Orion, The Lame God of Vučedol, Art-deco in Croatia, Phallus against Spells, A creek in the heart of Zagreb, The Hidden Treasure, Otto Antonini, Golden Age of Kranj, Mors Porta Vitae, Julie Klović, Iso Kršnjavi, Transparent Beauty etc.). Also, Željko's work includes permanent exhibition design (Museum of Samobor, Zagreb City Museum, Museum of Sisak, Museum of Nin, Dubovac Tower, Ozalj Homeland Museum, Museum of Krapina Neanderthals, Gorenjska Museum Kranj), industrial design (bottle for Glembay brandy, Badel's grapes, Croata ties, official chair of P.E.N. congress in Dubrovnik etc.), graphic design (monograph Ivica Propadalo, Viktor Kovačić, etc.) and cultural activities (Public festivities, Total projection, Zagreb Carneval etc.).

LITERATURA (izbor)

REFERENCES (selection)

- J. Brunšmid: Arheološke bilješke iz Dalmacije i Panonije II, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva* 3, 1898/1899, 150 – 206.
- J. Brunšmid: Kameni spomenici Hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva* 7, 1904, 209 – 240.
- J. Brunšmid: Kameni spomenici Hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva* 8, 1905, 37 – 104.
- J. Brunšmid: Kameni spomenici Hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva* 9, 1907, 82 – 184.
- N. Cambi: *Rimski portret*, u Jevtović, J. (ur.), *Antički portret u Jugoslaviji*, Narodni muzej Beograd, 1987, 45 – 60.
- N. Cambi: *Antički portret u Hrvatskoj*, Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1991.
- N. Cambi: *Imagno animi. Antički portret u Hrvatskoj*, Split: Književni krug, 2000.
- N. Cambi: *Antika*, Naklada Ljevak, 2002.
- Ž. Demo: *Opatovina - tragovi povijesti izgubljeni u sadašnjosti. Rezultati arheoloških iskopavanja pred crkvom sv. Franje u Zagrebu 2002. godine*, Arheološki muzej u Zagrebu, 2007.
- Z. Dukat: Nalazi novca na širem području Grada Zagreba, *Izdanja Hrvatskog arheološkog društva* 17, , 1992, 65 – 73.
- Z. Dukat: Nalazi rimskog nova u Rendić – Miočević, A. (ur.), *Zagreb prije Zagreba – Arheološka baština Zagreba od pretpovijesti do osnutka biskupije 1094. god.*, Muzej grada Zagreba, 1994, 37.
- D. Glogović: Neobjavljena ostava Pustakovec i ostale ostave SZ Hrvatske, *Prilozi Instituta za arheologiju* 17, 2000, 103 – 111.
- H. Gračanin: Zagrebačko područje do osnutka biskupije, u Goldstein I., Goldstein S. (ur.), *Povijest Grada Zagreba, knjiga 1., Od prebistorije do 1918.*, Novi Liber, 2012., 4 – 29.
- Z. Gregl: Rimljani u Zagrebu, Mladost, 1991.
- Z. Gregl: *Rimskodobna nekropola Zagreb – Stenjevec*. Katalozi arheološkog muzeja u Zagrebu, 3, 1989.
- Z. Gregl: Antičko (rimsko) razdoblje, u Rendić – Miočević, A. (ur.), *Zagreb prije Zagreba – Arheološka baština Zagreba od pretpovijesti do osnutka biskupije 1094. god.*, Muzej grada Zagreba, 1994, 33 – 36.
- Z. Gregl: Ranokršćanska ostavština: Nekropole i grobni nalazi, kat. jed. 179, u Demo, Ž. (ur.), *Od Nepobjedivog Sunca do Sunca Pravde*, Arheološki muzej u Zagrebu, 1994, 126.
- Z. Gregl: *Rimske nekropole sjeverne Hrvatske*, Arheološki muzej u Zagrebu, 1997.
- Z. Gregl i B. Migotti: Nadgrobna stela iz Siska, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 32 – 33, 2001, 119 – 164.
- F. Harl i O. Harl: www.ubi-erat-lupa.org (Bildatendbank zu antiken Steindenkmälern), br. 3787, 3788, 22384, 3790, 20. svibnja 2018.
- V. Hoffiler i B. Saria: *Antike inschriften aus Jugoslaven, Heft 1, Noricum und Pannonia Superior*, F. Pelikan, St. Kugli, 1938. kat. jed. 480, 481, 483.
- Lj. Ivančan: Iskapanje u rimskom groblju u Stenjevcu, *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva* 4, 1889/1900, 172 – 176.

- E. Kalinka, A. Swoboda: Bericht über eine Reise im Gebiet der Drau und Save, *Archäologisch-epigraphische Mitteilungen aus Österreich-Ungarn* 13, 1890, 11 – 43.
- J. Klemenc: *Archäologische Karte von Jugoslavien: Blatt Zagreb*, Buchhandlung F. Pelikan, 1938.
- Š. Ljubić: Inscriptiones quae Zagrabiæ in Museo nationali aservantur, *Rad*, Jugoslavenska akademija nauka i umetnosti, 1876.
- Š. Ljubić: Darovi prikazani Narodnom zemaljskom arheološkičkom muzeju tečajem godine 1878., *Viestnik Hrvatskoga arheološkičkog društva* 1/3, 1879, 94 – 96.
- Š. Ljubić: Darovi prikazani Narodnom zemaljskom arheološkičkom muzeju tečajem godine 1878., *Viestnik Hrvatskoga arheološkičkog društva* 1/1, 1879, 32.
- R. Makjanić i Z. Gregl: *Zagreb – bibliografija arheološke literature*, Arheološki odjel Centra, 1982.
- H. Mattingly i E. A. Sydenham: *The Roman Imperial Coinage* 2, Spink, 1926.
- B. Migotti: The stelae of northern Croatia, u Cambi, N. i Koch, G. (ur.), *Sepulkralna skulptura zapadnog Ilirika i susjednih oblasti u doba Rimskog Carstva*, Književni krug, 2013, 303 – 341.
- B. Migotti: *The archaeology of Roman Southern Pannonia. The state of research and selected problems in the Croatian part of the Roman province of Pannonia*, BAR, 2012.
- B. Migotti: *Saxa loquuntur – Roman Epitaphs from North-Western Croatia*, Archaeopress Publishing Ltd., 2017.
- A. Mocsy: *Pannonia and Upper Moesia: A History of the Middle Danube Provinces of the Roman Empire*, Routledge & K. Paul, 1974.
- A. Rendić – Miočević i M. Šegvić: Religions and Cults in Southern Pannonian Regions, u Fitz, J. (ur.), *Religions and Cults in Pannonia, Fejer Megyei Muzeumok Igazgatosaga*, 1998., 7 – 16.
- A. Rendić – Miočević: Rimsko kiparstvo sjevernog Ilirka (hrvatskog dijela provincije Panonije), u Šegvić M., Marković D. (ur.), *Klasični Rim na tlu Hrvatske. Arhitektura, urbanizam, skulptura*, Galerija Klovićevi dvori, 2014, 183 – 215.
- T. Sekelj Ivančan: Župna crkva ... *sancti Stephanis regis circa Drauam* – prilog tumačenju širenja ugarskoga političkog utjecaja južno od Drave, *Prilozi Instituta za arheologiju* 25, 2008, 97 – 118.
- C. H. V. Sutherland: *The Roman Imperial Coinage* VI/1, Spink, 1997.
- M. Šegvić: Rimski bog Jupiter, *Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva* 2, 1993., 12 – 17.
- M. Šeper: Nekoliko novih rimskih nalaza u Hrvatskoj, *Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva* 22-23, 1941/1942, 105.
- B. Vikić – Belančić: Antičke svjetiljke u Arheološkom muzeju u Zagrebu, *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu* 5, 1971, 97 – 182.
- B. Vikić – Belančić: Starokršćanska lampica iz Zagreba, *Peristil* 1, Društvo povjesničara umjetnosti, 1954, 131 – 134.
- K. Vinski Gasparini: *Kultura polja sa žarama u sjevernoj Hrvatskoj*, Filozofski fakultet Zadar, 1973.
- Z. Vinski: Ranosrednjovjekovni arheološki nalazi u Zagrebu i njegovoj okolici, *Iz starog i novog Zagreba* II, Muzej grada Zagreba, 1960, 47 – 65.

REALIZACIJE AKCIJA SU POMOGLI

REALIZATION OF THE ACTIONS IS SUPPORTED BY

EXPORTDRVO
FERIMPORT
GRADSKI FOND ZA KULTURU
HRVATSKA GOSPODARSKA KOMORA
REPUBLIČKI FOND ZA KULTURU
TEKSTILPROMET
TURISTIČKI URED ZAGREB
CONEX
EUGEN GAJŠAK
HRVATSKE VODE
ZAGREBAČKA BANKA
SPLITSKA BANKA
TRIGLAV OSIGURANJE
GRADSKI URED ZA OBRAZOVANJE,
KULTURU I SPORT

i mnogi drugi

svi iz Zagreba

REALIZACIJU IZLOŽBE I TISKOVINA FINANCIJSKI SU POMOGLI

THE EXHIBITON IS FINANCIALLY SUPPORTED BY

Zagreb

Svi originali prema kojima su izrađeni odljevci, pohranjeni su u Arheološkom muzeju u Zagrebu i Hrvatskom prirodoslovnom muzeju.

The Archaeological Museum in Zagreb and the Croatian Natural History Museum are the owners of all the original material according to which the replicas were made.

ZAGREB DOK GA JOŠ NI BILO PRIJE 1094.

ZAGREB BEFORE ZAGREB PRIOR TO 1094

**Koncepcija
Initial idea**

Zoran Gregl
Nenad Jandrić
Željko Kovačić

**Koordinacija projekta
Coordination of the project**

Arheološki muzej u Zagrebu
Ozren Domiter

**Autori opisa i urednici kataloga
Descriptions and Editors**

Zoran Gregl
Nenad Jandrić
Željko Kovačić
Ozren Domiter

**Lektura i korektura
Proofreading**

Tihomila Težak - Gregl

**Prijevod na engleski
English translation**

Ana Đukić
Jakov Jandrić
Dora Jandrić
Dragana Nikšić
Barbara Smith-Demo

**Prijevod na latinski
Latin translation**

Lovorka Lučić

80

**Dizajn vodiča
Guidebook design**

Lana i Željko Kovačić

**Fotografije
Photographs**

Filip Beusan
Zoran Gregl
Željko Kovačić
Igor Krajcar
Predrag Bosnar

**Crteži nalaza
Drawings of findings**

Miljenko Gregl

**Konzervatorsko - restauratorski zahvati (AMZ)
Conservation and restoration works**

Sladana Latinović

**Tehnička izvedba izložbe (AMZ)
Technical realization of the exhibition**

Ivan Troha
Robert Vazdar
Vedran Mesarić

**Nakladnik
Publisher**

Arheološki muzej u Zagrebu
Trg Nikole Šubića Zrinskog 19

**Za nakladnika
For the publisher**

Sanjin Mihelić

**Naklada
Issued**

500 primjeraka
500 copies

**Tisak
Print**

Tiskara Zelina

**Fotoradionica Hrvatskog fotosaveza za mlade *Camerom obscuro* „Zagreb dok ga još ni bilo – prije 1094. godine“
Photography Workshop of the Croatian Photographic Union,
Youth Programme with Camera obscura “Zagreb before Zagreb – prior to 1094”**

Sudionici fotoradionice
Participants

Hrvoje Grguljaš, Tea Mikšec, Filip Bosnar
Domenika Gugić, Petra Slobodnjak, Vanda Kocur Lovrović
Nevena Stojčić, Katarina Gorša, Aleksandra Keserin
Elena Antea Jobač, Anamarija Konjević, Miljana Stojčić
Željana Stojčić, Lucija Javurek, Davina Krajinović
Nera Borbelj, Karen Kurelić, Magdalena Delač

Koncepcija i vođenje radionice
Workshop concept and guidance

Zlata Medak

Suradnja, tajnik (HFoS)
Cooperation, Secretary (HFoS)

Predrag Bosnar

**ZAGREB, lipanj 2018.
ZAGREB, June 2018**

ISBN: 978-953-8143-10-6
CIP zapis dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 000997958.